

นักเรียนนายร้อยกับสันติวิธี: การเปิดรับและปฏิภิกิริยา¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งทำความเข้าใจโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่ และให้คำอธิบายว่าโลกสันติวิธีนั้นจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ อย่างไร โดยกระทำการผ่านการศึกษาเรื่องการเปิดรับและปฏิภิกิริยาต่อแนวทางสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และอาศัยวิธีการ “ปริศลักษณ์พยากรณ์ศาสตร์” (Prosopography) วิธีการปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และวิธีการเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นหลักในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า โลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยมีพื้นฐานก่อตัวมาจากประสบการณ์ชีวิตจริงและการฝึกฝนทางทหารเป็นฐานคิดหลัก โดยไม่มีการต่อยอดทางแนวคิดในเชิงวิชาการจากหลักสูตรวิชาใด และมีลักษณะพลวัต เปิดรับและปรับตัวตามไปกับความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ จึงเป็นโลกแบบสืเทาๆ เพราะมีมุมมองต่อสันติวิธีหลากหลาย มีทั้งบวกและลบปะปนกันไปและไม่ตายตัว และที่สำคัญคือโลกนี้ไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยฐานะทางครอบครัว บ้านเกิด ศาสนาและเชื้อชาติ แต่กลับมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความรู้ด้านสันติวิธีมากกว่า กล่าวคือ หากให้ความรู้ความเข้าใจตามหลักคิดของสันติวิธีในระดับที่เหมาะสม โดยให้นักเรียนนายร้อยมีโอกาสเรียนรู้พื้นฐานทางแนวคิดและทฤษฎี และเข้าร่วมฝึกฝนทักษะวิธีคิดและพัฒนาการมีมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้งอย่างถูกหลักแล้ว นักเรียนนายร้อยจะปรับเปลี่ยนทัศนคติและหันมายอมรับแนวทางนี้มากขึ้น โดยที่ฐานคิดความเป็นทหารอาชีพ ศักดิ์ศรีและเกียรติยศของกองทัพมิได้ถูกทำลายไปแต่ประการใด ในกระบวนการปรับรับให้เข้ากับสันติวิธีในระดับสากล ฉะนั้นการให้การศึกษาสันติวิธีอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและปรับให้เหมาะสมกับนักเรียนทหารจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับนายทหารรุ่นใหม่

¹ งานวิจัยนี้เป็นส่วนปีแรกของโครงการวิจัยโลกสันติวิธีของทหาร (เรื่องนักรบสันติวิธี: นักเรียนนายร้อย: ตำราพิชัยสงครามและอุดมการณ์รักชาติ) โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และได้รับการอนุมัติจากผู้บัญชาการทหารบก ตามคำสั่งที่ กท 0401/861 ลง 17 มี.ค. 53 ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณศ. ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ สกว. และผู้บังคับบัญชาทุกระดับในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและกองทัพที่ให้การสนับสนุนและอนุมัติให้ผู้วิจัยสามารถทำวิจัยเป็นระยะเวลา 3 ปี (2553-2555) และขอบคุณนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 ทั้ง 137 นายที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีตลอดการวิจัยนี้ อนึ่งผู้สนใจสามารถหาอ่านฉบับสมบูรณ์ได้ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “สันติวิธีและความรุนแรงในสังคมไทย: ความรู้, ความลับ และ ความทรงจำ” ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นในราวต้นปี พ.ศ. 2554 โดย สกว. และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้ จะได้รับการตีพิมพ์ในรูปแบบหนังสือเปิดเผยออกสู่สาธารณชนต่อไปในเร็วๆ นี้ สำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับโลกสันติวิธีของทหารไม่ควรพลาดงานวิจัยเรื่องที่ 2-3 ในปีถัดไป คือโลกสันติวิธีจากตำราพิชัยสงครามและอุดมการณ์รักชาติ

บทนำ

...วิชานี้มีอาจารย์พิเศษจำนวนมาก เนื่องจากนักเรียนศึกษาอยู่ในชั้นปีสุดท้าย ควรมีโอกาสได้พบ รู้จักบุคคลอื่นนอกโรงเรียนที่มีความรู้และประสบการณ์ในหัวข้อต่างๆ ที่จะศึกษา...หัวข้อความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย: ความเป็นไปได้ของแนวทางสันติวิธี

“ขณะนี้ในสังคมไทย มีการขัดแย้งแตกแยก แบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า ก๊กกลุ่มก็ไม่ทราบได้...ความรุนแรงมีหลายระดับ ตั้งแต่การใช้วาจาจนถึงใช้อาวุธร้ายแรงเพื่อปลิดชีวิต... จะมีแนวทางให้กลับไปใช้สันติวิธีในการต่อสู้กันจะเป็นไปได้หรือไม่ เราจะได้ฟังทรรศนะของนักสันติวิธีในเรื่องนี้”

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกล่าวนำ ในวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2553)²

“นักสันติวิธี” ที่พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษในหัวข้อนี้ก็คือ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นศาสตราจารย์ประจำและหัวหน้าสาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็น

นักวิชาการด้านสันติวิธีผู้ทำงานด้านนี้ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา ทั้งด้านการเรียนการสอนและด้านการวิจัย อาทิ ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” บัดตานี้ในรอบกึ่งศตวรรษ และด้านการปฏิบัติการตามแนวทางนี้อย่างกว้างขวาง โดย ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มีบทบาทในด้านการใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยมากมายหลากหลายกรณีด้วยกัน เช่น เป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่มียุทธศาสตร์ในการเสนอแนวทางเพื่อคลี่คลายความไม่สงบในภาคใต้ของประเทศไทย และเป็นกรรมการภาคประชาสังคมนอกพื้นที่ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) และเป็นประธานคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีและเมธีวิจัยอาวุโสของสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) รวมทั้งยังเป็นผู้เขียนบทความเกี่ยวกับสันติวิธีเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในยามที่สังคมไทยเผชิญวิกฤตปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงต่อกัน³ จึงถือได้ว่าเป็นนักวิชาการผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญสันติวิธีอย่างรอบด้าน ทั้งเชิงแนวคิดทฤษฎีและเชิงปฏิบัติการในระดับแนวหน้าของไทยและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในต่างประเทศ ในฐานะเป็น “นักคิด นักเขียน ทั้งเรียนและสอนสันติวิธี”⁴

² พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ บทนำ: ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในบริบทกระแสโลก. เอกสารประกอบการทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ภาคการศึกษา 1/2553 (12 พฤษภาคม 2553), 1, 6. (ส่วนเน้น-ผู้เขียน). พระราชนิพนธ์และเอกสารประกอบการทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ของทุลกระหม่อมอาจารย์ ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีเป็นจำนวนมาก ผู้สนใจสามารถค้นคว้าหัวข้อที่ทรงสอนได้จาก website ของกองวิชาฯ ที่ http://www.crma.ac.th/histdept/tul_kra_mom/hrh_works.htm

³ เช่น “ทำความเข้าใจสันติวิธี” (nonviolent action) ท่ามกลางความขัดแย้งใหญ่ในสังคมไทย (ฉบับย่อ) <http://thaingo.org/writer/view.php?id=879> และ “ทำไม ! ต้องตายเสียก่อน ถึงจะนั่งคุยกัน...” ประชาชาติธุรกิจ วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2553 ปีที่ 33 ฉบับที่ 4193.

⁴ “นักคิด นักเขียน ทั้งเรียนและสอนสันติวิธี ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์” วารสาร *Hi-class* ปีที่ 12 ฉบับ 141 (ต.ค. 2544), 22-34.

การที่พระองค์ทรงเชิญ “นักสันติวิธี” ผู้มีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญด้านนี้มาบรรยายให้แก่ นักเรียนนายร้อยฟังโดยตรงนั้นมิใช่เรื่องแปลก แต่เป็นไปตามปกติของหลักสูตรวิชา กองวิชา ประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า และพระราชดำริที่ทรงต้องการให้นักเรียนนายร้อยมีความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ ปัจจุบันอย่างกว้างขวางทั้งภายในสังคมไทยและระดับนานาชาติเพื่อประโยชน์ต่ออาชีพการงานของนักเรียนนายร้อย⁵ แต่ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นพระราชประสงค์ที่ทรงต้องการเห็นบ้านเมืองกลับคืนสู่ปกติ โดยทรงตั้งคำถามเปิดไว้ว่า “จะมีแนวทางให้กลับไปใช้สันติวิธีในการต่อสู้กันจะเป็นไปได้หรือไม่” เพื่อให้ นักสันติวิธีมีอาชีพตอบ “เราจะได้ฟังทรรศนะของนักสันติวิธีในเรื่องนี้” และทรงรับฟังคำตอบนั้นไปพร้อมๆ กับนักเรียนนายร้อยในชั้นเรียน ซึ่งก็อาจเท่ากับว่า ทรงเปิดทางให้กับการให้การศึกษา แนวทางสันติวิธีอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อให้บรรดาลูกศิษย์นักเรียนนายร้อยมีหลักคิดและทัศนคติที่ถูกต้อง รวมทั้งยังสามารถนำแนวทางสันติวิธีไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้นั่นเอง ตามการพิจารณาในบริบทเช่นนี้ การให้การศึกษาตามนัยยะดังกล่าวนี้ คงไม่เป็นการเกินเลยที่จะสรุปความให้เห็นว่า พระองค์ทรงยึดหลัก

และปฏิบัติตามปรัชญาการศึกษาที่ดี เหมือนดั่งปรัชญาที่ครูและนักการศึกษาทั้งหลายต่างได้รับการถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาว่า “การป้องกันสงครามเป็นงานของนักการเมือง แต่การสร้างสันติภาพเป็นงานของการศึกษา”⁶

การศึกษากับการสร้างสันติภาพและสันติวิธี

ทำไมการสร้างสันติภาพจึงเป็นงานของการศึกษา คำตอบคงค้นพบไม่ยากนัก เพราะเป็นที่ยอมรับกันและพบเห็นกันโดยทั่วว่า ปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงของสถานการณ์โลกปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ฯลฯ ทำให้นักวิชาการและนักการศึกษาหันมาสนใจเรื่องการเสริมสร้างสันติภาพและส่งเสริมแนวทางสันติวิธีมากขึ้น โดยเฉพาะในรอบ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา องค์การและมหาวิทยาลัยในประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ได้ให้ความสนใจศึกษาวิจัยเรื่องสันติภาพและสันติวิธีมากมายหลากหลายชิ้น ทั้งยังมีนโยบายและการดำเนินการที่เปิดสอนวิชาสันติภาพศึกษาและสันติวิธีขึ้นในมหาวิทยาลัยอีกด้วย⁷ ฉะนั้นการให้การศึกษาสันติภาพและแนวทางสันติวิธีแก่ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะกับเด็กและเยาวชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

⁵ ดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ “พระราชปรัชญาประวัติศาสตร์ของพลโทหญิงสมเด็จพระรัตนราชสุตา สมามบรมราชกุมารี” เพราะขอบฟ้ากว้าง: รวมบทความจากคู่มือทัศนศึกษาของประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2538), 36-45. และต่อมาได้รับการตีพิมพ์ในศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 17 ฉบับที่ 6 เม.ย. 2539, 188-197. และ “ปรัชญาประวัติศาสตร์ในพระราชนิพนธ์ พลเอกหญิง สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สมามบรมราชกุมารี” (งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ) วารสารทางวิชาการ พ.ศ. 2552. ปีที่ 7 สาขาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 43-65.

⁶ (Averting war is the work of politicians; establishing peace is the work of education. by Maria Montessori).

⁷ ภาพสะท้อนนี้จะเห็นได้จากการเรียนการสอนสันติภาพ/สันติวิธีที่ปรากฏขึ้นตามมหาวิทยาลัยและองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ดู ชาญนิษฐ์ พูลยรัตน์ “องค์ความรู้การศึกษาและฝึกอบรมสันติวิธีในสังคมไทย” โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย “สันติวิธี ความรุนแรง และสังคมไทย” ปีที่ 3 (2552).

การที่พระองค์ทรงมุ่งหวังเช่นนั้น ก็เป็นเรื่องของความเชื่อมั่นและความคาดหวัง รวมทั้งยังเป็นเรื่องของความใฝ่ฝันเล็กๆ ในฐานะบุคลากรหม่อมอาจารย์ของนักเรียนนายร้อย ที่ทรงต้องการมีส่วนร่วมในการช่วยเสริมสร้างสันติภาพให้แก่สังคมและโลก ด้วยการให้การศึกษาด้านสันติภาพและแนวทางสันติวิธีแก่นักเรียนนายร้อย แม้ว่าพวกเขาจะออกไปรับราชการเป็นนายทหารก็ตาม แต่การเข้าใจเรื่องพวกนี้ไม่ว่าจะเป็นสันติภาพหรือสันติวิธีนั้น ย่อมจะช่วยให้ทหารเกิดความรู้จักความเข้าใจแนวทางในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะมีผลเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องต่อไป คือนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวโน้มทางพฤติกรรมไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความรู้ ความเข้าใจตามแนวทางนี้หรือตามหลักสากลมากขึ้น เนื่องจากการมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะแนวทางสันติวิธีเป็นอย่างดีแล้ว ก็ย่อมจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีหลักคิดและมุมมองที่ถูกต้อง ทั้งยังสามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติในอาชีพการงานทางทหารได้อีกด้วย การเชิญนักสันติวิธีมาบรรยายให้นักเรียนนายร้อยฟัง ก็อาจจัดอยู่ในขอบข่ายของความใฝ่ฝันเล็กๆ ของพระองค์ต่อบรรดาลูกศิษย์ทั้งหลาย และต่อสังคมโดยรวม

ถ้าการณเป็นไปตามเช่นนั้นจริง คือการให้การศึกษานโยบายสันติวิธีแก่นักเรียนนายร้อยสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวโน้มของนักเรียนนายร้อยได้ แน่แน่นอนว่าย่อมเกิดผลดีตามมาอีกมากมายหลายด้านด้วยกัน ฉะนั้นมาถึงตรงนี้ประเด็นเรื่องการให้การศึกษานโยบายสันติวิธี

แก่ทหารหรือนักเรียนนายร้อยนั้น จึงน่าจะผ่านคำถาม “ทำไม” ไปได้ แต่ปัญหาใหญ่ยังมีคำถามสำคัญรออยู่ข้างหน้าอีกอย่างน้อยสองประการด้วยกัน นั่นก็คือหลังจากผ่านมาถึงทำไมไปแล้ว คำถาม “อะไร” และ “อย่างไร” อาจสำคัญมากกว่า “ทำไม” คือจะให้อะไรและจะให้การศึกษายังไงหรือแบบไหน จึงจะบรรลุผลตามความคาดหวังนั้น

อย่างไรก็ตาม การจะบรรลุผลตามความคาดหวังนั้น นอกเหนือจากการที่จะต้องตอบคำถามสองส่วนนั้นแล้ว ยังมีปัญหาสำคัญที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นอีกส่วนหนึ่ง นั่นก็คือ จะต้องตั้งต้นวิธีคิดหรือการให้การศึกษานโยบายสันติวิธี คือ แทนที่จะเริ่มจากการให้การศึกษาก่อนหรือการนำเสนอตัวแนวคิดสันติวิธี ไม่ว่าจะในรูปแบบสำเร็จรูปในรูปแบบนโยบายหรือแบบเต็มตัวตามข้อเสนอของพลเรือนก็ตาม กลับต้องเริ่มที่ทหารหรือนักเรียนนายร้อยเป็นแกนตั้ง ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจ (Understanding) มากกว่าเพียงการอธิบาย (Explanation) เท่านั้น โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าแล้วโลกสันติวิธีของทหารมีหรือไม่ ถ้ามี จะมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีอะไรเป็นฐานรองรับโลกนั้นทั้งในความเป็นจริงและจินตนาการ เพราะถ้าหากเราเข้าใจเข้าถึงโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยแล้ว การจะพัฒนาหรือให้การศึกษานโยบายสันติวิธีแก่นักเรียนนายร้อยก็เป็นเรื่องไม่ยาก อีกทั้งตรงจุดและเข้ากันได้กับฐานคิดหรือกระบวนทัศน์ (Paradigm) แบบทหาร รวมทั้งการฝึกฝนทางทหารและความเป็นทหารอาชีพได้เป็นอย่างดีอีกด้วย⁸

⁸ หลักการนี้ผู้วิจัยได้นำมามากระแสรายการขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ซึ่งเป็นปรัชญาแห่งศานติ และสมานฉันท์ที่ยั่งยืน มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ และการเรียนการสอน รวมทั้งการวิจัย.

ทหารกับโลกสันตวิธี: อะไรและอย่างไร

ถ้าเราเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจ (Understanding) มากกว่าเพียงการอธิบาย (Explanation) จากจุดยืนของเราในเรื่องสันตวิธีออกไป คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ทหารก็มีโลกสันตวิธีเช่นกัน แต่อาจจะเป็นคนละเรื่องคนละโลกกับพลเรือนก็ได้ เพราะต่างก็มีที่มาและกระบวนการที่แตกต่างกัน ในประการสำคัญคือ โลกสันตวิธีของทหารก่อร่างสร้างตัวตุนขึ้นมาจากวิถีคิดและแนวคิดจินตนาการแบบทหารในเรื่องการรบและสงครามเป็นหลัก นอกจากนี้โลกสันตวิธียังมาจากประสบการณ์จริงในการฝึกฝนทางทหาร โดยเฉพาะการใช้กำลังและอาวุธ และการใช้ความรุนแรงเป็นพื้นฐานหรือฐานคิด แต่แนวคิดเรื่องการรบและการทำสงครามก็ดี หรือการใช้ความรุนแรงและการใช้กำลังและอาวุธทั้งในวิถีคิดและประสบการณ์จริงนั้นก็ดี ล้วนมีแนวทางสันตวิธีปรากฏตัวขึ้นหรือดำรงอยู่เช่นกันเสมอถ้าเราพยายามทำความเข้าใจจากมุมมองของทหาร

สันตวิธีในมุมมองของทหารอาจสะท้อนและปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบและหลากหลายแนวคิด ไม่แตกต่างไปจากความหลากหลายทางแนวคิดและทฤษฎีในหมู่นักคิดนักสันตวิธีพลเรือนของไทยและสากลเช่นกัน ดังเช่น ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีอันเลื่องชื่อของนักการทหารชาวจีน ที่เราและท่านต่างมักคุ้นเคยกันมาอย่างดีนั่น นั่นก็คือ “การเอาชนะข้าศึกโดยปราศจากการรบ” หรือตัวอย่างจริงในประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ดังเช่น งานวิจัยที่ผู้เขียนเคยศึกษาเรื่อง “นักรบสันตวิธี: ความคิดและประสบการณ์ของผู้นำทหารไทย” รุ่น พ.ศ. 2475 นำโดย

พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้สะท้อนแนวคิดและรูปแบบการไม่ใช้ความรุนแรงแบบทหารและช่วยให้เราเข้าใจแนวทางสันตวิธีจากมุมมองของทหารเช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่อง “การเมืองนำการทหาร” เป็นเวลานานหลายทศวรรษแล้ว ก่อนที่จะปรากฏออกมาภายหลังในรูปของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 66/23⁹

กล่าวอีกทางหนึ่งได้ว่า โลกสันตวิธีของทหารไทยสมัยใหม่พัฒนาขึ้นมาจากหลักความรู้สำคัญ 2 แหล่งด้วยกัน คือตำราพิชัยสงครามและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักสำคัญจากตำราพิชัยสงคราม คือยุทธศาสตร์และยุทธวิธีขั้นสูงสุดในการชนะสงคราม โดยเฉพาะยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเอาชนะข้าศึกโดยปราศจากการรบของซุนวูนั่นเอง ตามหลักนี้ซุนวูได้เสนอแนวคิดเรื่องสันตภาพเป็นเป้าหมายสูงสุดของการทำสงคราม และได้เน้นแนวทางสันตวิธีเป็นหลักการรบชนะที่มีเกียรติชั้นเลิศ คือการเอาชนะข้าศึกด้วยยุทธศาสตร์¹⁰ ส่วนหลักสำคัญจากรบอบประชาธิปไตยคือการเมืองนำการทหาร โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งบนวิถีทางระบอบรัฐสภาหรือการเจรจาแทนการปราบปรามด้วยกำลังและอาวุธหรือการปฏิวัติรัฐประหาร หากพิจารณาและทำความเข้าใจหลักพื้นฐานสองประการในโลกสันตวิธีของทหารข้างต้นแล้ว รวมทั้งนโยบายการเมืองนำการทหารและนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันตวิธีก็ดี ดูเหมือนว่า อาจจะไม่แตกต่างไปจากนักคิดสันตวิธีของสำนักพลเรือนมากนัก และอาจเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งได้ แต่ข้อสำคัญที่ต้องเข้าใจเข้าถึงในลำดับแรกก็คือ โลกสันตวิธีของทหารไม่เคยละทิ้ง

⁹ ดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ “นักรบสันตวิธี: ความคิดและประสบการณ์ของผู้นำทหารไทย” *วารสารทางวิชาการ* พ.ศ. 2551. ปีที่ 6 สภาอาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 27-28.

¹⁰ แนวทางสันตวิธีเป็นหลักการรบชนะที่มีเกียรติชั้นเลิศนั้น ซุนวูหรือซุนจื่อได้เสนอไว้ในบทที่ 3 และบทที่ 4.

การใช้กำลังและอาวุธหรือการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง เพราะการใช้กำลังและอาวุธหรือความรุนแรงนั้นอยู่คู่กับทหารอย่างแยกไม่ออกเหมือนหนึ่งการปลูกอาคารบ้านเรือนต้องอาศัยเสาเข็มเป็นฐานรองรับ และด้วยเหตุนี้ การมีกำลังและอาวุธอยู่ในมือจึงถือได้ว่าเป็นเสาเข็มของฐานคิดสำคัญที่รองรับโลกสันติวิธีของทหารนั่นเอง

ในแง่หนึ่งจึงเห็นได้ว่า โลกสันติวิธีของทหารตั้งอยู่บนฐานคิดคนละแบบกับนักสันติวิธีของพลเรือน และการมีฐานคิดหรือกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกันนี้ ย่อมส่งผลให้ทหารหรือนักเรียนนายร้อยมีทัศนคติหรือมุมมองต่อปัญหาความมั่นคงหรือความสงบสุขของสังคมและประเทศชาติ ปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรง รวมถึงแนวทางสันติวิธี โดยพื้นฐานแล้วแตกต่างไปจากนักศึกษาพลเรือนหรือประชาชนทั่วไป และแน่นอนว่าย่อมทำให้โลกสันติวิธีของทหารหรือนักเรียนนายร้อยมีลักษณะเป็นโลกอีกแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะเหมือนหรืออาจจะแตกต่างไปจากความเข้าใจของผู้คน โดยเฉพาะผู้คนที่อยู่นอกกองทัพ ฉะนั้นด้วยพื้นฐานที่แตกต่างกันนี้ จึงเป็นเรื่องน่าพิศวงที่นักสันติวิธีพลเรือนที่ดีทั้งหลาย ควรจะต้องเรียนรู้หรือทำความรู้จักและทำความเข้าใจเข้าถึงโลกสันติวิธีของทหารให้ดีเสียก่อนก่อนที่จะเรียกร้องหรือมีข้อเสนอแนะให้การศึกษาแนวทางสันติวิธีแก่ทหารหรือนักเรียนนายร้อย เพราะการจะพัฒนาโลกสันติวิธีของทหารให้ได้นั้น โดยเฉพาะการให้มีลักษณะเป็นไปตามแนวทางของนโยบายหรือหลักสากลมากขึ้น ไม่ว่าจะให้มีลักษณะใกล้เคียงหรือเทียบเคียงได้กับหลักสากลของสำนักคิดแนวทางใดก็ตาม สิ่งแรกสุดคือ ต้องเข้าใจเข้าถึงโลกเดิมของพวกเขาให้ได้ก่อน

ข้อตระหนักก่อนการให้การศึกษาสันติวิธีกับทหาร

ด้วยเพราะข้อเท็จจริงข้างต้น จึงเกิดเป็นประเด็นข้อตระหนักที่ควรจะต้องทำความเข้าใจกันก่อน ก่อนที่จะเข้าสู่การวิจัยนี้ ทั้งนี้ไม่ใช่เพียงเพื่อตอบคำถามหลักสองด้านด้วยกันที่กล่าวมาแล้วคือ อะไรและอย่างไรในการให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหาร แต่หัวใจหลักอยู่ที่การทำความเข้าใจและต้องการเปิดเผยให้เห็นโลกสันติวิธีของทหารแก่สังคม เนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาทำการวิจัยเรื่องทำนองลักษณะเช่นนี้อย่างจริงจังมาก่อน โดยเฉพาะมุมมองที่เริ่มจากทหารหรือนักเรียนนายร้อยก่อนแนวทางสันติวิธี คือจะต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจนักเรียนนายร้อยก่อนเป็นแกนตั้ง เพื่อทำความเข้าใจฐานคิด ความรู้และมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงและแนวทางสันติวิธีของพวกเขาว่า จะมีลักษณะอย่างไรและอะไรคือโลกสันติวิธีของพวกเขา เราจึงจะเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาให้การศึกษาได้อย่างถูกต้องนั่นเอง

หากเราไม่เข้าใจไม่เข้าถึงเรื่องเหล่านั้นแล้ว ก็เป็นเรื่องไม่ถ่วงน้ำหนักที่จะนำไปสู่การพัฒนาได้ เพราะถึงเราจะมีความรู้ดีขนาดไหน จะสอนเก่งเพียงใด และจะพยายามใช้เวลาอย่างมากที่สุดก็ตาม เราก็คงไม่มีทางจะไปพัฒนาเปลี่ยนแปลงโลกเดิมของเขาได้อย่างแน่นอน เนื่องจากสิ่งที่ให้ไปนั้นเท่ากับเราไปเพิ่มโลกอีกใบหนึ่งในสมองของพวกเขาโดยไม่มีฐานคิดอะไรรองรับโลกใหม่นั้นเลย โลกใหม่นี้ก็อาจเปรียบได้กับการสร้างบ้านให้ผู้อื่นโดยไม่มีเสาเข็มนั่นเอง ลองคิดว่าถ้าบ้านไม่มีเสาเข็มรองรับสักต้นเดียว แล้วจะอยู่อย่างมั่นคงหรือพัฒนาต่อไปอย่างไร ข้อคิดนี้ไม่ต่างไปจากเรื่องการศึกษาโดยไม่เข้าใจเข้าถึงโลกเดิมของผู้เรียน ฉะนั้นการจะปรับเปลี่ยน

หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงโลกเดิมนั้น จึงจำเป็นต้องเข้าใจเข้าถึงโลกเดิมของเขาให้ได้ก่อน โดยเฉพาะอะไรคือฐานรองรับโลกเดิมนั้น

ในเรื่องสันติวิธีกับทหารก็เช่นกัน สิ่งสำคัญคือ จะทำอย่างไร และจะให้อะไร จึงจะช่วยให้ทหารเข้าใจเข้าถึงแนวทางสันติวิธี และสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติกับความเป็นทหารได้ โดยที่ฐานคิดหรือกระบวนทัศน์แบบทหาร ความเป็นทหารอาชีพ ศักดิ์ศรี และเกียรติยศของกองทัพมิได้ถูกทำลายไปในกระบวนการตอบรับแนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพื่อการบรรลุผลตามเป้าหมายนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าวิธีการที่ดีที่สุดคือ เริ่มจากทำความเข้าใจเข้าถึงโลกสันติวิธีของทหาร จริงอยู่เราอาจพอจะมีความรู้ความเข้าใจในระดับหนึ่งว่า ทหารมีหลักคิดสันติวิธีมาจากตำราพิชัยสงครามและนโยบายการเมืองนำการทหารทั้งสองที่กล่าวมาแล้ว แต่นั่นก็ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำความเข้าใจว่า อะไรคือฐานคิดของโลกสันติวิธีเดิมของทหารรุ่นใหม่ เพราะสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นฐานของระดับผู้นำ ถ้าเช่นนั้นแล้ว ในระดับทหารทั่วไปและนักเรียนนายร้อยจะมีฐานอะไรและอย่างไร จึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องศึกษา แต่การศึกษาในที่นี้มิใช่เพียงเพื่อให้เกิดการศึกษาแบบเดิมที่ผ่านมามีมุ่งเน้นเพียงด้านเดียวคือ ต้องการให้ทหารหรือนักเรียนนายร้อยเข้าใจสันติวิธีเท่านั้น หากแต่เป็นการมุ่งสองด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ การทำความเข้าใจเข้าถึงเพื่อพัฒนาโลกสันติวิธีของทหารมากกว่า ในฐานะต่างก็เป็นหุ้นส่วนของการเรียนรู้และศึกษาสันติวิธี

การให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหาร (1): ข้อเสนอเดิม

อันที่จริงแล้ว ข้อเสนอให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหารมีมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องพร้อมด้วยข้อแนะนำของนักวิชาการจากคณะทำงานเตรียมความพร้อมและขับเคลื่อนแนวทางสันติวิธีในภาครัฐ จากคณะอนุกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และจากคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติก็ดี เกิดมาแล้วแต่ที่เสนอให้ทหารและนักเรียนนายร้อยควรหรือต้องศึกษาและทำความเข้าใจแนวทางสันติวิธีแบบสำเร็จรูปที่ปรากฏขึ้นในรูปนโยบายของรัฐ เช่น คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และหลักสูตรวิชาสันติวิธีแบบเต็มรูปที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนกันทั่วไปในมหาวิทยาลัยพลเรือน โดยมีข้อเสนอที่สำคัญต่อกองทัพบก 3 ข้อด้วยกัน หนึ่งในข้อเสนอนั้นก็คือ “บรรจุสาระสำคัญของคำสั่งฯ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และควรมีหลักสูตรวิชาสันติวิธีในวิทยาลัยการทัพบกและในหลักสูตรอื่นของกองทัพบกเพื่อให้บุคลากรของกองทัพบกในอนาคตมีความเข้าใจในวิธีการจัดการความขัดแย้งของชาติที่ตรงกัน”¹¹

ข้อเสนอข้างต้นยังไม่ได้รับการสนองตอบในทางปฏิบัติแต่ประการใด ทั้งการบรรจุสาระสำคัญของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและหลักสูตรวิชาสันติวิธีใน

¹¹ ชิดชนก ราชิมมูลา. ระดับการเรียนรู้และเข้าใจการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของเจ้าหน้าที่ ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดยะลา บัตตานี และนราธิวาส. (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546) (กทม: สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2549), ๕ และ 53.

วิทยาลัยการทัพบกและในหลักสูตรอื่นของกองทัพ¹² การสนองตอบที่เป็นไปเช่นนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกแต่ประการใด เพราะเป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากว่า โดยพื้นฐานแล้วสันติวิธีกับทหารเป็นของแปลกแยกกันอยู่พอควร และยิ่งมาพบกับข้อเสนอที่ทำให้ทำการศึกษาสันติวิธีอย่างจริงจังเป็นระบบเช่นนี้แล้ว ก็อาจไม่ต่างไปจากความรู้สึกที่ถูกบังคับกวดทาบจากแรงกดดันภายนอก

แต่การปฏิเสธไม่ตอบรับต่อข้อเรียกร้องนั้น อาจจะมีปัญหาน้อยกว่าการเปิดสอนสันติวิธีให้ แก่กำลังพลของกองทัพโดยที่ไม่มีความพร้อมจะรับก็เป็นไปได้ และปัญหาทั้งหมดนี้ก็ยังไม่สำคัญ เท่ากับว่า เรายังไม่มีองค์ความรู้ว่าด้วยเรื่องทหาร กับโลกสันติวิธี โดยเฉพาะอะไรคือโลกสันติวิธี ของนักเรียนนายร้อยและทหารรุ่นใหม่ แล้วจะให้ พวกเขากระโดดข้ามไปรวบรัดศึกษาและทำความเข้าใจ แนวทางสันติวิธีแบบสำเร็จรูปที่ปรากฏขึ้น ในรูปนโยบายของรัฐนั้นได้อย่างไร ทั้งนี้ยังไม่ต้อง กล่าวถึงหลักสูตรวิชาสันติวิธีแบบเต็มรูปที่จะเปิด สอนในวิทยาลัยการทัพบกและในหลักสูตรอื่น ของกองทัพด้วยซ้ำไป เพราะโดยพื้นฐานแล้วต้อง ยอมรับกันว่า ฐานคิด ความรู้และมุมมองต่อ

ปัญหาความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงและ แนวทางสันติวิธีของทหาร ย่อมมีอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งแน่นอนว่าย่อมแตกต่างกัน จะต่างกันมากหรือ ต่างกันน้อยก็ถือว่าต่างไปจากความเข้าใจของนัก สันติวิธี (พลเรือน)

ฉะนั้นการไม่สนองตอบต่อข้อเรียกร้อง พร้อมข้อเสนอแนะนั้น อาจเกิดขึ้นมาจากเหตุผลนี้ เพราะการทำตามข้อเรียกร้องนั้น อาจสร้างความ สับสนให้แก่นักเรียนนายร้อยและอาจรวมทั้ง อาจารย์นายทหารผู้สอนก็เป็นไปได้ เนื่องจาก พวกเขามีกระบวนทัศน์ มุมมอง ความคิดความ เชื่อคนละแบบ จึงอาจไม่สามารถนำแนวคิดจาก นโยบายสำเร็จรูปและหรือหลักสูตรวิชาสันติวิธี แบบเต็มรูปที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนกันทั่วไป ในมหาวิทยาลัยพลเรือนนั้นไปต่อยอดจากฐานคิด เดิมของพวกเขาทั้งในด้านการทำความเข้าใจ และการนำไปปฏิบัติได้ แต่ทั้งนี้สาเหตุหลักคง มิใช่เพราะว่านักเรียนนายร้อยฉลาดน้อยหรือทำ เป็นแก่งไม่เข้าใจ แต่อาจเป็นว่าพวกเขาไม่เข้าใจจริง ๆ ก็เป็นไปได้อีก เพราะเสมือนหนึ่งอยู่ คนละโลกนั่นเอง¹³

¹² เท่าที่ผู้วิจัยทราบ ณ ปัจจุบัน ยังไม่มีการบรรจุสาระสำคัญของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่องนโยบายการจัดการ ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ส่วนหลักสูตรวิชาสันติวิธีก็ยังไม่มีการ เปิดสอนโดยตรงในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า วิชาสันติวิธีอาจมีการเปิดสอนในระดับสูงกว่า เช่นในโรงเรียนเสนาธิการ ทหาร แต่เป็นเพียงวิชาเลือกเท่านั้น.

¹³ ความล้มเหลวในการพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดภาคใต้ของไทย ส่วนหนึ่งอาจมาจากสาเหตุนี้ ซึ่งอาจจะ แก้ไขยากกว่าปัญหาภาคใต้นั้นด้วยซ้ำไป เพราะมีความสลับซับซ้อนกว่ากันมากนัก และจะยิ่งไปกันใหญ่ถ้าสังคมไทยแต่รัฐหรือ ทหารว่าไม่เข้าใจแนวทางสันติวิธี ดูตัวอย่างงานวิจัยและการนำเสนอของสื่อมวลชน เช่น "วิจัย กอสร.ระบุชัด รัฐไม่เข้าใจใช้ สันติวิธีดับไฟใต้" โดย ผู้จัดการออนไลน์ 4 เมษายน 2549 เนื้อหาหลักระบุไว้ว่า งานวิจัยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ภาครัฐของกอสร.ระบุชัด ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครองในพื้นที่สามจังหวัดยังไม่เข้าใจและรับรู้แนวทางสันติวิธี เนื่องจากเงื่อนไข ข้อจำกัดของการถ่ายทอดจากฝ่ายนโยบายสู่ฝ่ายปฏิบัติ และต้องเร่งสร้างความเข้าใจและเชื่อมั่นกับระดับล่าง รวมถึงสร้าง กิจกรรมสันติวิธีและพัฒนารูปแบบวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมระดับความ เข้าใจและการรับรู้ในแนวคิดและแนวทางสันติวิธีตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 ของเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจและ ฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ยังไม่มีความชัดเจนพอ รายงานการวิจัย เรื่อง ระดับการเรียนรู้และ เข้าใจการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546) ระบุ ข้อความนี้ได้รับการเปิดเผยต่อมาทาง <http://tnews.teenee.com/politic/1240.html>.

การสอนสันติวิธีให้แก่ทหารเป็นเรื่องที่ต้องยอมรับกันว่า ยากพอๆ กับการสอนสันติภาพในยามสงคราม ผู้เขียนเข้าใจว่า ข้อเสนอของนักวิชาการที่ให้นโยบายดังกล่าวมาให้นักเรียนนายร้อยทำการศึกษานั้น ก็คงด้วยความคาดหวังหรือต้องการให้พวกเขาซึ่งจะเป็นนายทหารต่อไป เข้าใจนโยบายนั้น ดังความที่เห็นว่า “เพื่อให้บุคลากรของกองทัพทุกในอนาคตมีความเข้าใจในวิธีการจัดการความขัดแย้งของชาติที่ตรงกัน” แต่ข้อเสนอนี้หากพิจารณาจากมุมมองหรือฐานคิดของคนที่ยืนอยู่คนละโลก โดยเฉพาะพลเรือนกับทหารแล้ว ก็ดูจะรวบรัดและเล็งผลเลิศจนเกินไป เพราะการจะเข้าใจ “ตรงกัน” นั้น มีไข่อะไรง่ายๆ ที่จะเริ่มจากภายนอกหรือตัวนโยบาย คือ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และหลักสูตรวิชาสันติวิธีแบบเต็มรูปของพลเรือน แท้ที่จริงแล้วต้องเริ่มจากภายในเป็นประการสำคัญ นั่นก็คือ ต้องใจตรงกันก่อนต่างหากมีไข่อะไร?

กล่าวอีกทางหนึ่ง คือ การจะเข้าใจ “ตรงกัน” นั้น โดยเฉพาะโลกสันติวิธีของพลเรือนกับแบบของทหารนั้น มีไข่อะไรหรือการเริ่มต้นที่ตัวนโยบายดังกล่าวเท่านั้น แต่ต้องเริ่มจากคน ตัวตนหรือกำลังพลของกองทัพ โดยเฉพาะความคิดหรือโลกสันติวิธีของทหารมีหรือไม่ อย่างไร ถ้าพิจารณาจากข้อเสนอของนักวิชาการด้านสันติวิธีนั้น ดูเหมือนอาจจะเชื่อว่าทหารไม่มีโลกสันติวิธี ฉะนั้นจึงต้องยึดนโยบายนั้นเป็นหลัก อันที่จริงแล้ว ถ้าทหารไม่มีโลกสันติวิธีก็จะเป็นการง่ายที่จะรับหรือไม่รับนโยบายนั้น เพราะถ้าในสมองว่างเปล่าก็แปลว่ามีพื้นที่เหลือและคงเป็นการไม่ยากที่จะรับหรือไม่รับ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ทหารก็มีโลกสันติวิธี และการมีโลกสันติวิธีแบบทหารอยู่แล้ว จึงเป็นการยากที่จะรับหรือไม่รับนโยบายนั้น เพราะ

เท่ากับว่ามีโลกสองใบในเวลาเดียวกัน และแน่นอนว่าการจะปฏิเสธโลกใหม่ย่อมเกิดขึ้นง่ายกว่าการละทิ้งโลกเดิม เนื่องจากโลกใหม่ถูกนำมายึดเยียดใส่อย่างล่อยๆ ไม่มีฐานคิดใครรองรับอยู่เลย

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การจะเข้าใจแนวทางสันติวิธีในระดับนโยบายนั้น นักเรียนนายร้อยต้องมีพื้นฐานและหลักคิดตามแบบของนักวิชาการที่ดีพอทั้งในด้านแนวคิดและทฤษฎี ที่สำคัญคือต้องมีทัศนคติและแนวโน้มที่จะปรับรับและเข้ากันได้กับแนวทางหรือนโยบายดังกล่าวด้วย เพราะการไม่เข้าใจนโยบายดังกล่าว อาจไม่ใช่เกิดจากไม่ได้อ่านหรืออ่านแล้วไม่เข้าใจ แต่อาจเป็นเพราะอ่านแล้ว รับไม่ได้ก็เป็นไปได้ หรืออ่านแล้วไม่มีพื้นที่ว่างหรือช่องว่างในสมองจะบรรจุเรื่องที่แปลกแยกจากโลกเดิมพวกเขาที่เป็นไปได้เช่นกัน เพราะทหารไม่มีกระบวนการทัศนและทัศนคติแบบนี้ มารองรับนโยบายดังกล่าวนั่นเอง

ตามการพิจารณาข้อเท็จจริงข้างต้น การเข้าใจไม่ “ตรงกัน” นั้น จึงอาจมีสองระดับ คือ หนึ่ง แปลนโยบายไม่ออก หรือแปลออก แต่ไม่เข้าใจ และสอง แปลออก เข้าใจดี แต่ไม่มีฐานคิดและหรือทัศนคติแบบนี้ มารองรับแนวทางสันติวิธีก็เป็นไปได้ ซึ่งเรื่องหลังนี้เป็นปัญหาใหญ่ เพราะการรับไม่เข้าหรือรับไม่ได้ นั้น แสดงว่าเป็นปัญหาในเชิงกระบวนการทัศน มีความคิด ทัศนคติ และอื่นๆ อีกมากที่ซับซ้อนและแตกต่างไปจากนักสันติวิธีผู้เรียกร้อง โดยเฉพาะอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจแนวทางสันติวิธีที่ดีพอ ทั้งหลักคิดและการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัตินั่นเอง

เพราะฉะนั้นการจะเข้าใจสองระดับที่ปะปนกันและซับซ้อนกันอยู่นั้น จึงจำเป็นต้องมีการสร้างองค์ความรู้มารองรับ มีไข่อะไรเพียงระดับความคิดเห็นหรือการขึ้นว่าทหารต้องศึกษาสันติวิธีวิชานั้นวิชานี้ องค์ความรู้นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการ

ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจให้ทราบในระดับพื้นฐานก่อนว่า นักเรียนนายร้อยมีการเปิดรับและมีปฏิกริยาต่อแนวทางสันติวิธีในวงกว้างเป็นอย่างไรเสียก่อน แล้วจึงจะเจาะลึกลงไปให้เห็นว่าอะไรเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดและกำกับเรื่องนั้นในตัวนักเรียนนายร้อย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เหนือก่อนอื่นใด จำเป็นต้องเข้าใจเข้าถึงโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยเป็นอย่างไร และมีอะไรเป็นฐานคิดรองรับโลกนั้นทั้งโลกจริงและจินตนาการ หากต้องการพัฒนาให้การศึกษานั้นกับทหาร

การให้การศึกษาสันติวิธีกับทหาร (2): ทางออกใหม่

ทางออกใหม่ของการให้การศึกษาสันติวิธีกับทหารควรต้องเริ่มต้นที่โลกสันติวิธีของทหาร เพราะเป็นหัวใจของเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจก่อนก่อนที่จะก้าวต่อไปในเรื่องการให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหาร โดยเฉพาะสันติวิธีแบบสำเร็จรูปดังเช่นนโยบายที่กล่าวมานั้น เนื่องจากหลักสำคัญของการให้การศึกษากับผู้ใดหรือกลุ่มใดก็ตาม ต้องเริ่มจากการศึกษาหรือทำความเข้าใจเข้าถึงคนหรือกลุ่มคนที่เราจะให้การศึกษานั้นก่อน ถ้าเข้าใจเข้าถึงโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่หรือนักเรียนนายร้อยในเบื้องต้นได้แล้ว ก็ย่อมช่วยให้เราทราบว่าอะไรเป็นอะไร ที่สำคัญคือเมื่อรู้ว่าอะไรเป็นอะไรในโลกสันติวิธีของทหารแล้ว ย่อมช่วยให้เราว่าจะพัฒนาหรือจะทำอย่างไรต่อไปได้อย่างถูกทิศทาง โดยเฉพาะในเรื่องการปรับเปลี่ยน อุดช่องโหว่ และหรือการปรุงแต่งให้โลกสันติวิธีของทหารเข้ากับโลกสันติวิธีของสังคมและของโลกในระดับสากล ให้กลมกลืนกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อทำความเข้าใจเข้าถึงจนมาถึงขั้นรู้อย่างไรต่อไป โดยเห็นและคิดว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องทำสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการ

พัฒนาในเรื่องการปรับเปลี่ยนโลกสันติวิธีของทหาร การอุดช่องโหว่และหรือการปรุงแต่งโลกสันติวิธีของทหารก็ดี เพื่อให้มีความเป็นสากลขึ้นหรือสามารถเชื่อมโยงเข้ากับโลกสันติวิธีของสังคมและของโลกได้เป็นอย่างดีนั้น ก็เท่ากับว่าการให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหารในมิตินี้ตั้งอยู่บนฐานของผู้เรียนเป็นหลัก และจึงย่อมกล่าวได้ว่า จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้รับ ผู้ให้และสังคมโดยรวม เนื่องด้วยการให้การศึกษานี้เปิดช่องหรือเป็นหนทางที่จะช่วยทำให้ทหารหรือนักเรียนนายร้อยเปิดรับหรือปรับเปลี่ยนโลกสันติวิธีไปในทิศทางเดียวกับสังคมได้อย่างไม่รู้สึกละแวกมากที่สุด เพราะการให้การศึกษานี้ในลักษณะนี้มีใช่การให้แบบยัดเยียดใส่ก่อนความคิดสำเร็จรูปขนาดใหญ่เข้าไปในสมองของทหาร หากแต่เป็นการสอดใส่แนวคิดสำคัญย่อยๆ ในแต่ละส่วนของสันติวิธีที่สามารถจะทะลุทลวงแทรกตัวเข้าไปเสริมสร้างหรือต่อเติมโลกสันติวิธีบนฐานคิดเดิมแบบทหารของพวกเขาตนเอง

ฉะนั้นการให้การศึกษาสันติวิธีในมิตินี้ จึงมิใช่การอัดหรือยัดเยียดโลกสันติวิธีอีกใบหนึ่งเข้าไปในสมองของทหาร หากแต่เป็นการแทรกเสริมเพิ่มเติมให้โลกสันติวิธีเดิมของทหารมีความเป็นสากลมากขึ้น โดยที่ทหารยังคงรักษากระบวนการทัศน์หลักซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดเดิมหรือเสาเข็มหลักของพวกเขาต่อไปได้ เพราะยังงั้นทหารก็ยังคงเป็นทหารที่มีอาวุธและกำลังอยู่ในมืออยู่ดี และการใช้กำลังหรือความรุนแรงก็ยังคงอยู่คู่กับทหารต่อไปอย่างชอบธรรมมิแปรเปลี่ยน ข้อเท็จจริงนี้คงปฏิเสธไม่ได้ เพราะแม้ว่าทหารจะเข้าใจและพร้อมจะปฏิบัติตามแนวทางสันติวิธีอย่างดีเยี่ยมเพียงใดก็ตาม แต่ก็จะต้องละทิ้งความเป็นทหารอาชีพที่มีอาวุธและกำลังไม่ได้เด็ดขาด

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ โลกสันติวิธีของทหารมิได้ปฏิเสธหรือละทิ้งกระบวนการที่ใช้กำลังและความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง แต่แนวทางสันติวิธีย่อมมีความหมายในโลกทางปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากว่าทหารผู้ซึ่งมีอาวุธและกำลังอยู่ในมือ และพร้อมที่จะใช้กำลังหรือความรุนแรงได้ทุกเมื่อ กลับเข้าใจเข้าถึงและตระหนักถึงปัญหาและผลที่จะตามมากับการใช้กำลังหรือความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ และถ้าเป็นเช่นนั้นจริงแล้ว ก็นับได้ว่าการให้การศึกษาสันติวิธีในแนวทางนี้เริ่มทำงานแล้วในโลกสันติวิธีของทหาร

หากการให้การศึกษาสันติวิธีในแนวทางนี้สามารถปรับเปลี่ยนโลกเดิมของทหาร หรือกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ผลักดันให้นักเรียนนายร้อยเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและมีแนวโน้มหันมายอมรับแนวทางสันติวิธีมากขึ้น ก็นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี และสามารถนำผลนี้ไปสู่การแปลความหมายและขยายความต่อไปได้อีกหลายมิติหลากหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องในด้านองค์ความรู้ทางทหารกับแนวทางสันติวิธี ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในการบริหารการศึกษาสันติวิธีให้แก่ทหารให้มีความถูกต้องเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโลกจริงและโลกจินตนาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจข้อเท็จจริงด้านท่าที ความคิดและแนวโน้มของทหารรุ่นใหม่ ในเรื่องเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี โดยทำการศึกษารับรู้ ความรู้ความเข้าใจและปฏิบัตินองตอบต่อแนวทางสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

เฉพาะชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายก่อนที่จะออกไปรับราชการเป็นนายทหารของกองทัพบก

คำถามหลักของงานวิจัยนี้ คือ นักเรียนนายร้อยได้เรียนรู้และหรือเปิดรับสันติวิธีหรือไม่ มากน้อยเพียงใด การเรียนรู้หรือเปิดรับนั้น พวกเขามีความรู้ความเข้าใจระดับใด (เช่น มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก) และพวกเขามีปฏิบัตินองตอบสนองในเชิงบวกหรือไม่ อย่างไร และผลจากปฏิบัตินองนั้น ไม่ว่าจะเป็นบวกหรือลบ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม และความเป็นนักเรียนทหารของพวกเขาหรือไม่ อย่างไร

กล่าวอีกทางหนึ่งคือ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาทำความเข้าใจเข้าถึงว่าโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่จะมีลักษณะอย่างไร และอะไรเป็นฐานคิดของโลกนั้น โดยจะกระทำและมองผ่านกระบวนการเปิดรับและปฏิบัตินองของนักเรียนนายร้อยต่อแนวทางสันติวิธี เพื่อทำความเข้าใจว่าฐานคิดหรือกระบวนการทัศน ความรู้ความเข้าใจและมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงและแนวทางสันติวิธีจะมีลักษณะอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อค้นหาให้คำอธิบายได้ว่าการเปิดรับและปฏิบัตินองต่อสันติวิธีนั้น จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนนายร้อยหรือไม่ อย่างไร

กระบวนการทั้งหมดนี้จะกระทำผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ภาคการศึกษา 1/2553 กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ด้วยความพร้อมของผู้วิจัยกับผู้ถูกวิจัย และด้วยเหตุผลว่าการให้การศึกษานองแนวทางสันติวิธีให้แก่ทหารหรือนักเรียนนายร้อยอย่างเป็นทางการสามารถกระทำผ่านการศึกษานองทางประวัติศาสตร์ได้ และการศึกษานองทางประวัติศาสตร์ (วิชา

ประวัติศาสตร์) ก็ให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางสันติวิธีได้เป็นอย่างดีเช่นกัน เนื่องจากมีตัวอย่างมากมายและหลากหลาย ทั้งตัวอย่างจากต่างประเทศและของไทยเราเอง

ตลอดทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยนี้ จะคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ การวิจัยระหว่างผู้วิจัย/อาจารย์/นักสันติวิธี กับนักเรียนนายร้อย/ทหาร และโรงเรียนนายร้อย/กองทัพบก โดยผลการศึกษาในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะในส่วนของความเข้าใจและคำอธิบายจะออกมาในทิศทางใดก็ตาม ย่อมจะช่วยให้เรามีความรู้เบื้องต้นและก่อให้เกิดองค์ความรู้ว่าโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยหรือของทหารรุ่นใหม่จะมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีอะไรเป็นฐานคิดรองรับโลกนั้นทั้งโลกจริงและจินตนาการ และองค์ความรู้นี้ย่อมจะเป็นประโยชน์ในเรื่องต่อไปที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาสันติวิธีแก่ทหาร เช่น การเรียนการสอนสันติวิธีให้แก่ทหารหรือนักเรียนนายร้อยจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ เพียงใด และควรจะมีบริหารจัดการหลักสูตร/วิชาเป็นไปในแนวทางใด ทั้งรูปแบบและเนื้อหา เพื่อความพอดีหรือก่อให้เกิดความเหมาะสมสำหรับนักเรียนทหาร

ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเรียนการสอนสันติวิธีให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยหรือทหารเป็นเรื่องสำคัญที่ควรส่งเสริม เนื่องจากทหารเป็นกลุ่มคนที่มีอาวุธและกำลังอยู่ในมือ ทั้งยังสามารถที่จะใช้สิ่งเหล่านี้และหรือใช้ความรุนแรงได้ทุกเมื่อ จึงเป็นกลุ่มบุคคลแรก ๆ ที่ควรจะต้องได้รับรู้แนวทางนี้เป็นอย่างดี เพราะถ้าหากโลกของทหารได้รับรู้และเข้าใจเข้าถึงที่มาที่ไปของแนวทางสันติวิธีอย่างถูกหลักตามหลักแบบของทหารเท่าที่ควรแล้ว โดยตั้งบนพื้นฐานการยอมรับได้และอยู่กับสิ่งนี้ได้ อย่างที่ไม่รู้สึกแปลกแยกกับความเป็นทหารอาชีพของพวกเขา ก็เท่ากับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนโลกสันติวิธีของทหารให้มีความเป็นสากลมากขึ้น และเท่ากับเป็นการดับไฟการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตั้งแต่ต้นนั่นเอง ในแง่นี้ หากมองในมุมกว้างจะตอบรับได้ไม่ยากว่า แม้โลกสันติวิธีของทหารยังคงตั้งอยู่บนฐานคิดเรื่อง การมีกำลังและอาวุธอยู่ในมือก็ตาม แต่เพราะการมีกำลังและอาวุธอยู่ในมือแล้วไม่ใช้หรือจะใช้มันอย่างน้อยที่สุด ถือเป็นสุดยอดแห่งการเป็นนักรบและอยู่ในขอบข่ายของสันติวิธีได้เช่นกัน¹⁴

¹⁴ สันติวิธีของทหารนี้อาจจัดอยู่ในกลุ่มประเภทที่ 6 ของศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ คือ การพิจารณาระดับความเป็นยุทธวิธีของการไม่ใช้ความรุนแรง หรือประเภทที่ 9 ของยีน ชาร์ป (Gene Sharp) คือพวกการปฏิบัติไร้ความรุนแรง (Nonviolent revolution) หรือแบบประเภท Reformist nonviolence หรือ Revolutionary nonviolence ของ Robert J. Burrowes ก็เป็นไปได้ แม้ในรายละเอียดและความลุ่มลึกอาจจะแตกต่างกันบ้าง แต่ในระดับเนื้อสาระหลักเชิงแนวคิดและรูปแบบน่าจะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ การไม่ใช้ความรุนแรงนั้น ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้แบ่งประเภทสันติวิธีไว้อย่างน้อย 7 ประเภท ได้แก่ (1) พิเคราะห์จากเจตจำนงของผู้ที่ใช้สันติวิธี เช่น ด้วยสาเหตุทางศีลธรรมหรือสิ่งอื่น (2) การพิจารณารศนะของผู้ใช้สันติวิธีต่อฝ่ายตรงข้ามว่าเขามุ่งประสงค์สิ่งใด (3) การพิจารณาที่เป้าหมายของการใช้สันติวิธี (4) ดูที่ตัวการกระทำยิ่งกว่าจะสนใจกับเจตนาของผู้กระทำ (5) แบ่งเป็นไปตามกฎหมาย เป็นเชิงสัญลักษณ์ หรือชนิดเผชิญหน้า (6) การพิจารณาระดับความเป็นยุทธวิธีของการไม่ใช้ความรุนแรง และ (7) การพิจารณาว่ามีคนพวกไหนมาเกี่ยวข้องในความขัดแย้ง ส่วนแนวคิดของยีน ชาร์ป Gene Sharp (2005) นักวิชาการด้านปฏิบัติการไร้ความรุนแรงที่โดดเด่น ได้แบ่งประเภทความเชื่อหรือหลักการที่ปฏิเสธความรุนแรงออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่ (1) Nonresistance (2) Active reconciliation (3) Moral resistance (4) Selective nonviolence (5) Passive resistance (6) Peaceful resistance (7) Nonviolent direct action (8) Satyagraha (Gandhian nonviolence) และ (9) Nonviolent revolution แต่ Burrowes ไม่เห็นด้วยกับการจัดแบ่งแบบข้างต้น และได้เสนออีกวิธีการหนึ่งซึ่งมี 4 แบบ ได้แก่ (1) Pragmatic nonviolence, (2) Principled nonviolence, (3) Reformist nonviolence และ (4) Revolutionary nonviolence ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ทำทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 1990), Burrowes, Robert J., *The Strategy of Nonviolent Defense: A Gandhian Approach* (State University of New York Press, NY, 1996), 98. และ Sharp, Gene. *Gandhi As a Political Strategist* (Boston: Porter Sargent, 1979), 201-34., and *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Potential* (Boston: Porter Sargent Publishers, Inc., 2005).

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเน้นเป้าหมายสองส่วนด้วยกันได้แก่ ส่วนเนื้อหา คือการทำความเข้าใจโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่ และการใช้ประโยชน์จากสาระสำคัญของเนื้อหา นั้น โดยส่วนแรกเน้นการวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนนายร้อยกับโลกสันติวิธี จะเป็นไปในทิศทางใด และจะมีตัวแปรปัจจัยอะไรเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดทิศทางนั้น และส่วนที่สองเน้นการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและการเป็นหุ้นส่วนใช้ประโยชน์การวิจัยระหว่างผู้วิจัย/อาจารย์/นักสันติวิธี นักเรียนนายร้อย/ทหาร และโรงเรียนนายร้อย/กองทัพบก งานวิจัยนี้จึงอาศัยระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยนำทั้งสองวิธีการนั้นมาประยุกต์ใช้แบบผสมผสานและรวมเข้ากับการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ แล้วสร้างเป็นแบบใหม่ที่สามารถใช้ร่วมกันอย่างเป็นระบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

แบบใหม่ของการวิจัยนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานให้นักเรียนนายร้อยได้แสดงบทบาทมิให้ผู้ถูกวิจัยเท่านั้น หากแต่ยังเปิดโอกาสให้เป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยด้วย เพื่อค้นหาและตรวจวัดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนนายร้อยกับโลกสันติวิธีนั้นให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด กล่าวคือ สามารถเปิดเผยข้อมูลออกมาให้ได้มากที่สุดและแสดงผลข้อมูลนั้นทั้งในเชิงประจักษ์ด้านข้อมูลที่จับต้องได้ เช่น

เป็นตัวเลข เปรอร์เซ็นต์หรือร้อยละและแจกแจงได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าผลมาก ผลน้อยหรือไม่มีผล มีหมายความว่าอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสะท้อนมุมมอง/ภาพสันติวิธีจากเจ้าของโลกแนวคิดนั้นและสามารถอธิบายผลในเชิงคุณภาพที่บ่งชี้ให้เห็นโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยในเชิงนามธรรมและรูปธรรมได้ด้วยเช่นกัน เพื่อเปิดเผยให้เห็นโลกจริงและโลกในจินตนาการของพวกเขาว่าจะมีลักษณะการก่อตัวขึ้นและพัฒนาอย่างไร บนฐานคิดอะไร และทำไมถึงยอมรับในเชิงสันติวิธีได้

ฉะนั้นงานวิจัยนี้จึงถูกออกแบบให้มีลักษณะการเก็บและการวิเคราะห์แปรผลข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยหลักใหญ่ประยุกต์ใช้มาจากวิธีการ “โปรสอโปกราฟี” (Prosopography)¹⁵ และวิธีการปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology)¹⁶ และวิธีการเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) จากประชากรของการวิจัยหรือของนักเรียนนายร้อยในรูปแบบต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนนายร้อยแสดงตัวตนออกมาอย่างรอบด้าน ทั้งข้อมูลด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม ประสบการณ์ชีวิตจริงในระดับครอบครัวและกับเพื่อนๆ นักเรียนทหารด้วยกัน รวมทั้งทัศนคติ ข้อคิดเห็นอันหลากหลายต่อชีวิตมนุษย์ สังคมและประเทศชาติ ใน

¹⁵ คำว่า Prosopography นี้ในภาษาไทยยังไม่มีคำแปลอย่างเป็นทางการ เท่าที่ผู้วิจัยทราบมีเพียงคำแปลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ โดยพระองค์ทรงแปลว่า “โปรสอโปกราฟี” ใน นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536), 452. หากต้องการทราบว่ามีสาระสำคัญอย่างไร มีการศึกษาใช้วิธีการนี้มานานแล้วเท่าไร ได้รับความนิยมใช้กว้างขวางเพียงใด เพราะเหตุใด และทำไม? สามารถใช้วิธีค้นหาง่าย ๆ ได้จาก <http://en.wikipedia.org/wiki/Prosopography>.

¹⁶ ตัวอย่างงานวิจัยที่ดีและเกี่ยวข้องกับประเด็นในงานวิจัยนี้ เช่น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *สันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน: การศึกษาเฉพาะกรณีเด็กยากจนในจังหวัดศรีสะเกษ*. (กทม: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531). และศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, *การสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา: ศึกษากรณีรายวิชาสันติภาพศึกษา (สำเนาเอกสาร)*. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

บริบทของความพยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยการใช้ความรุนแรงและหรือแนวทางสันติวิธีจากตัวอย่างในประวัติศาสตร์และความเป็นไปได้ในปัญหาปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ นั้น นักเรียนนายร้อยสามารถเปิดเผยข้อมูลของตนเองอย่างเสรี คือสมัครใจหรือจิตอาสาและเป็นไปตามธรรมชาติ ในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมในและนอกชั้นเรียนผ่านช่องทางหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น การตอบข้อมูลทางแบบสอบถาม การเขียนเล่าเรื่องจากประสบการณ์ชีวิตจริง การทำกรบ้านและการเตรียมข้อมูลเพื่อการเข้าร่วมอภิปรายถกเถียงแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน การมีบทบาทในชั้นเรียนในฐานะผู้แสดงทัศนคติต่อปัญหาความขัดแย้งต่างๆ และสะท้อนแนวคิดสันติวิธีแบบทหาร การถามคำถามและการพูดคุยกับผู้วิจัย การรับฟังวิทยากรพิเศษจากภายนอกและการตอบข้อสอบแบบเปิดกว้าง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดวางตำแหน่งการมีส่วนร่วมของนักเรียนนายร้อยในงานวิจัยนี้ มิได้กำหนดให้เป็นเพียงประชากรที่ถูกศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้เป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยด้วย ทั้งนี้ด้วยความเชื่อมั่นและเคารพในศักยภาพทางความคิดด้านสันติ

วิธีของพวกเขา และยังสามารถดึงศักยภาพและหรือสะท้อนเสียงของนักเรียนนายร้อยที่มีอยู่ออกมาใช้ในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ให้โลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่ได้เปิดเผยตัวออกมาและมีพื้นที่ในโลกสันติวิธีของสังคม เพราะเมื่อนักเรียนนายร้อยเกิดความเข้าใจสันติวิธีก็จะเกิดการยอมรับและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และย่อมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงการพัฒนาโลกของตนเอง ฉะนั้นการให้ความสำคัญกับตำแหน่งการมีส่วนร่วมของนักเรียนนายร้อยในงานวิจัยนี้ ก็เป็นไปตามหลักการสำคัญของวิธีการปรากฏการณ์วิทยาและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม¹⁷ และทั้งหมดนี้อาศัยการเฝ้าสังเกตและติดตามการวิเคราะห์แบบการมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาของการเริ่มกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ต้นจนจบในหนึ่งภาคการศึกษาของวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย (1/2553)¹⁸

วิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับการให้การศึกษานวทางสันติวิธี

การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในภาคการศึกษาที่ 1/2553 กระทำไปพร้อมๆ กับการให้การศึกษานวทางสันติวิธี และการให้การ

¹⁷ วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) นับเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ได้รับการสนใจในการนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยเชิงการพัฒนาหรือการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาคสังคมและชุมชน โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) และถือเป็นมิติใหม่ของรูปแบบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น โดยเป็นการผสมผสานการวิจัยสองวิธีการเข้าด้วยกันคือ แบบมีส่วนร่วมกับเชิงปฏิบัติการ แต่วิธีการนี้ก็เช่นเดียวกับวิธีการปรากฏการณ์วิทยาและวิธีการปริสักษณ์พยากรณ์ศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะในแง่ที่ว่า มีความหมาย แนวคิดและมาตรฐานการวัดแตกต่างกันออกไป กล่าวอย่างสั้นๆ คือไม่มีสำนักคิดแบบเดียวตายตัว แต่หลักการสำคัญที่น่าสนใจสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ก็คือ เป็นกระบวนการวิจัยที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และด้วยข้อตระหนักในหลักการสำคัญนี้คือ การมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงเปิดทางให้นักเรียนนายร้อยได้เข้ามาในฐานะผู้ร่วมในการกระทำวิจัยด้วย และยังเป็นหุ้นส่วนในประโยชน์การวิจัยในมิติของการร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหาและคิดค้นแนวทางออกเพื่อการเรียนการสอนสันติวิธีที่ดีสำหรับทหาร

¹⁸ วิชานี้จัดการเรียนการสอนช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2553

ศึกษาแนวทางสันติวิธีก็กระทำไปพร้อมๆ กันกับการวิจัยการเปิดรับและปฏิภริยาของนักเรียนนายร้อยต่อแนวทางสันติวิธี นั่นก็อาจหมายความว่า การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทดสอบและการประเมินผลทำให้การศึกษาแนวทางสันติวิธีในชั้นเรียน แตกต่างไปจากการวิจัยในชั้นเรียนทั่วๆ ไปในแง่ที่ว่า วิธีการ เนื้อหาและผลการศึกษาจะไปไกลกว่าเฉพาะเรื่องการเรียนรู้การสอนในชั้นเรียน เพราะเสี่ยงสะท้อนจากทหารรุ่นใหม่หรือนักเรียนนายร้อยเจ้าของโลกสันติวิธีโดยตรง ย่อมตั้งข้ามพรมแดนของชั้นเรียนและรั้วกำแพงเหลืองแดงออกไป คือข้ามพรมแดนแห่งความรู้ในชั้นเรียนไปสู่มิติอื่นๆ ที่กว้างขวางออกไปสู่สังคมและประเทศชาติ หากเราพยายามทำความเข้าใจโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่ โดยการถามและเรียนรู้จากเจ้าของโลกสันติวิธีนั้นโดยตรง

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การเรียนรู้และเข้าใจโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อย รวมทั้งอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังของโลกนั้น นอกจากจะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องนายทหารรุ่นใหม่กับแนวทางสันติวิธีแล้ว องค์ความรู้ดังกล่าวยังมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการเรื่องการเรียนการสอนสันติวิธีให้กับทหาร เพื่อให้โลกสันติวิธีของทหารสามารถเชื่อมเข้าและไปด้วยกันได้ดีกับโลกสันติวิธีของสังคมอย่างเหมาะสมกลมกลืนและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในโลกเป็นจริง แต่การจะบรรลุผลในเรื่องนี้ มิใช่

เรื่องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ หรือมิใช่มาจากทางใดทางหนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องมาจากทั้งทางกองทัพและสังคม และข้อสำคัญคือ ต้องคำนึงถึงผู้รับหรือผู้เรียนคือนักเรียนนายร้อยเป็นหลักเบื้องต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มิใช่แต่สังคมหรือนักสันติวิธีพลเรือนเป็นผู้กำหนดเท่านั้น แต่กองทัพและทหารโดยเฉพาะนักเรียนนายร้อยก็ต้องเข้ามามีบทบาทร่วมกำหนดด้วยเช่นกัน

นักเรียนนายร้อยจะเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดในกระบวนการนี้ได้อย่างไร คำตอบคือสะท้อนเสียงและหรือโลกของพวกเขาออกมาให้กองทัพและสังคมได้รับรู้ทั้งข้อเท็จจริงและความรู้สึกนึกคิด คำถามต่อไปก็คือ จะสะท้อนเสียงนั้นออกมาได้อย่างไร คำตอบย่อมมีหลายวิธีการด้วยกันและหนทางหนึ่งที่ดีที่สุดในการที่จะเปิดเผยเสียงสะท้อนนั้นออกมาคือ การอาศัยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจะเป็นวิธีการที่เป็นธรรมชาติและธรรมชาติของวิธีการนี้ก็สามารถเรียนรู้ผ่านตัวอย่างบุคคลและหรือเหตุการณ์ในอดีตหรือวิชาประวัติศาสตร์ทั้งของไทยเราเองหรือนานาชาติตามเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมประวัติศาสตร์โลกในทุกแง่มุมและทุกยุคทุกสมัยที่เชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน เป็นห้องทดสอบที่ดีของกระบวนการวิจัยสำหรับการเรียนรู้และเปิดเผยโลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่¹⁹

¹⁹ อันที่จริงแล้ว ผู้วิจัยได้อาศัยวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยและวิชาเลือกเสรีเป็นห้องเรียนทดสอบในการให้การเรียนรู้แนวทางสันติวิธีกับนักเรียนนายร้อยมานานหลายปีแล้ว โดยเฉพาะนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เมื่อผู้วิจัยจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย Wisconsin-Madison และกลับมาสอน ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยผู้วิจัยได้รับผิดชอบเป็นหัวหน้าวิชาดังกล่าวอยู่หลายปี และการเรียนการสอนในลักษณะเช่นนี้ คือการเปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้รับความรู้เชิงกว้างจากวิทยากรภายนอกกองทัพบก รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้อาจารย์ประจำกองวิชาประวัติศาสตร์และนักเรียนนายร้อยเข้าร่วมถกเถียงแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็นอย่างเสรีในประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงและแนวทางสันติวิธี ก็เป็นไปตามพระราชดำริของทูลกระหม่อมอาจารย์ที่ทรงเปิดกว้างและทรงต้องการให้อาจารย์และลูกศิษย์ยึดแบบอย่างที่ดีของการแสวงหาความรู้ทางวิชาการ และการที่ผู้วิจัยได้นำเสนอทำการวิจัยอย่างเป็นทางการในปีนี้ เนื่องจากได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยผ่านโครงการวิจัยเมธีอาวุโสของ ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

การวิจัยนี้มีกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจในแนวทางสันติวิธีและมีการทดสอบอย่างต่อเนื่อง 3 ขั้นตอน คือในขณะที่เริ่มต้นการเรียนการสอนตามเนื้อหาของวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย จะเริ่มขั้นแรกโดยให้นักเรียนนายร้อยตอบแบบสอบถามซึ่งครอบคลุมด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเปิดรับและปฏิบัติต่อกิจกรรมทางสันติวิธี เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นในระดับทั่วไปก่อน²⁰ โดยในขั้นตอนนี้ได้ใช้วิธีการปริสลักชนพยากรณ์ศาสตร์เป็นหลักในการทำความเข้าใจโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยและการแปรผลค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังกับการเปิดรับและปฏิบัติดังกล่าว จากนั้นจะนำภาพความเข้าใจและผลตัวแปรนี้ไปทำการทดสอบในขั้นต่อไป คือในขั้นที่สองและสาม

ในขั้นที่สองและสามนั้น จะเป็นขั้นของการทำการทดสอบซ้ำจากภาพและผลของวิธีการในขั้นแรก โดยรวมในการทดสอบซ้ำของทั้งสองขั้นนี้จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนของนักเรียนนายร้อยและของผู้วิจัย แบบการสังเกตการณ์และการพูดคุยเจาะลึกเฉพาะเรื่องและเฉพาะกลุ่มนักเรียนนายร้อย และอาศัยการผสมผสานของวิธีการปรากฏการณ์วิทยาและกรณีมีส่วนร่วมของนักเรียนนายร้อยในรูปแบบต่างๆ เช่น วิธีการทดสอบตอบคำถามด้วยแบบสอบถามงานเขียนเล่าประสบการณ์จากกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือการอภิปรายถกเถียงในกลุ่มย่อย การสังเกตและการมีส่วนร่วม

ร่วมของผู้วิจัยในกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่องต่อแนวทางสันติวิธีของนักเรียนนายร้อย โดยในขั้นที่สองได้ให้นักเรียนนายร้อยเข้ามีส่วนร่วมในบทเรียนเฉพาะเรื่องในปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงและหรือสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก คือ สหรัฐอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น ตะวันออกกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ภูมิภาคส่วนที่อยู่ในการศึกษาทดสอบของงานวิจัยนี้ เน้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา พม่า และปัญหาชายแดนสามจังหวัดภาคใต้ของไทย

สำหรับในขั้นที่สามนั้นจะเริ่มภายหลังจากจบการถกเถียงกลุ่มย่อยทั้ง 5 กลุ่มแล้ว โดยจะเป็นขั้นตอนของการฟังการบรรยายพิเศษจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดย 2 ท่านแรก จะให้ความรู้ความเข้าใจไทยกับเพื่อนบ้านในมิติใหม่²¹ ส่วนท่านสุดท้ายคือ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (คณะรัฐศาสตร์ ม. ธรรมศาสตร์) จะให้ความรู้ความเข้าใจโดยตรงในเรื่องปัญหาความขัดแย้งและการแก้ไขในแนวทางสันติวิธี โดยอาศัยปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไทยปัจจุบันเป็นกรณีศึกษา หลังการฟังบรรยายแล้วนักเรียนนายร้อยจะได้รับการประเมินความรู้ความเข้าใจในรูปแบบต่างๆ กันถึงสามครั้งด้วยกัน คือการให้ตอบคำถามเป็นการบ้าน ตอบแบบสอบถามก่อนและหลังการฟังบรรยาย และตอบข้อสอบแบบเปิดกว้างในช่วงปลายภาคการศึกษา²²

²⁰ อันที่จริงแล้ว การเก็บข้อมูลด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมกับการเปิดรับและปฏิบัติของนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 นี้ ได้เก็บข้อมูลไปครั้งหนึ่งแล้วเมื่อ 2 ปีก่อน คือขณะที่นักเรียนนายร้อยกลุ่มนี้ทั้งชั้นเคยเรียนกับผู้วิจัยในหัวข้อการพัฒนาการเมืองการปกครองไทย วิชาไทยศึกษา เมื่อนักเรียนนายร้อยกลุ่มนี้อยู่ชั้นปีที่ 2 (ภาคการศึกษา 2/2551) การเก็บข้อมูลในปีนี้อีกครั้งหนึ่งเป็นการตรวจสอบอีกครั้งและใช้แบบสอบถามชุดใหม่ซึ่งเน้นด้านการเปิดรับและปฏิบัติต่อกิจกรรมทางสันติวิธีมากกว่าชุดแรก

²¹ ท่านแรกคือ รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์ (ผอ. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ) และท่านที่สอง คือคุณวิฑูรย์ ศรีวิหค (เอกอัครราชทูตไทยประจำลาว)

²² ข้อสอบ final มีสามข้อ วัตถุประสงค์ใช้ใ้ในกรณีปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และไทยกับกัมพูชาในปัญหาเขาพระวิหารอีก 1 ข้อ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน และตลอดทุกขั้นตอนนี้ ได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนใช้ประโยชน์การวิจัยระหว่างผู้วิจัย/อาจารย์/นักสันติวิธี กับนักเรียนนายร้อย/ทหาร และโรงเรียนนายร้อย/กองทัพบก ผลของการทดสอบได้เปิดเผยข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยเป็นอย่างดีเช่นกัน แต่ก่อนที่จะเข้าไปสู่การทำความเข้าใจผลทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการเริ่มต้นที่ดีควรจะต้องเข้าใจพื้นฐานของนักเรียนนายร้อยก่อนเป็นลำดับแรก ดังนั้นการนำเสนอจะขอเริ่มต้นจากการทำความรู้จักนักเรียนนายร้อยก่อน คือ ต้องรู้จักนักเรียนนายร้อยว่าพวกเขาเป็นใครมาจากไหน และโลกสันติวิธีของพวกเขาเกิดมาจากไหน มีลักษณะพื้นฐานอย่างไร เพื่อเข้าใจว่าพวกเขาเปิดรับและแสดงปฏิกิริยาอย่างไร และอะไรคือตัวแปรในการกำหนดท่าทีและการปรับเปลี่ยนทัศนคติของพวกเขาต่อแนวทางสันติวิธีในโลกเป็นจริง

รู้จักนักเรียนนายร้อย: เป็นใคร มาจากไหน

นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 ที่เป็นประชากรของการศึกษานี้ ส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัดและมีฐานะทางเศรษฐกิจจัดอยู่ในกลุ่มระดับค่อนข้าง

ล่างของสังคม หากเปรียบเทียบกับนักเรียนนายร้อยรุ่นปัจจุบันกับรุ่นก่อน ๆ โดยเฉพาะรุ่นที่เคยได้รับการศึกษาด้วยวิธีการบูรณลักษณะพยาการณศาสตร์มาแล้ว คือรุ่น พ.ศ. 2475 และรุ่น พ.ศ. 2490 โดยทั่วไปแล้วพบว่า อาจไม่แตกต่างกันมากนักในแง่ที่ว่ามาจากทั่วทุกสารทิศของประเทศไทยและมาจากทุกกลุ่มชนหรือชนชั้นในสังคม แต่หากพิจารณาในระดับเจาะลึกลงไปจะพบว่า ในความเหมือนนั้นมีความต่างที่เด่นชัดอย่างน้อยสองประการด้วยกัน กล่าวคือ ในขณะที่กลุ่มนายทหารรุ่นเก่ามีความหลากหลายและค่อนข้างสมดุลในด้านภูมิฐานะและชนชั้น คือมีทั้งคนที่มาจากต่างจังหวัดและในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในปริมาณที่พอ ๆ กัน รวมทั้งคนที่มาจากชนชั้นสูงหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดี กลางและระดับล่างก็อยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน แต่กลุ่มนายทหารรุ่นใหม่หรือนักเรียนนายร้อยนี้ กลับมีลักษณะแนวโน้มแตกต่างไปจากแบบเดิมค่อนข้างมาก คือแทนที่จะมีลักษณะแบบกระจายตัวแบบเดิม กลับมีแนวโน้มกระจุกตัวค่อนข้างสูง เพราะในจำนวน 137 นายนั้น กล่าวได้ว่าส่วนมากมาจากต่างจังหวัด²³ และส่วนมากนั้นก็อาจจัดอยู่ในกลุ่ม “ชนชั้นกลางค่อนข้างไปทางในระดับล่าง”²⁴

²³ คือ มีไม่ถึงร้อยละ 15 ที่เป็นคนกรุงเทพฯ เมื่อนำข้อมูลนี้ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นๆ ที่ศึกษานักเรียนนายร้อยในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน พบว่าตัวเลขด้านภูมิฐานะนี้มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน เช่น งานวิจัยของร้อยโท รุณิส มานุงศ์ เรื่อง “การรับรู้ต่อการเป็นทหารอาชีพ: กรณีศึกษานักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2551) ซึ่งเก็บข้อมูลจากกลุ่มนักเรียนนายร้อย ชั้นปีที่ 2-4 ในปีการศึกษา 2550 จำนวน 216 นาย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีภูมิฐานะอยู่ในต่างจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ โดยมีภูมิฐานะในภาคกลาง มีจำนวน 69 นาย (32.2%) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 47 นาย (22.0%) ภาคใต้ มีจำนวน 38 นาย (17.8%) และภาคเหนือ มีจำนวน 36 นาย (16.7%) และกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 24 นาย (11.2%) ดู รุณิส มานุงศ์ เรื่อง “การรับรู้ต่อการเป็นทหารอาชีพ: กรณีศึกษานักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2551, 73, 152.

²⁴ คำและความหมายของ “ชนชั้นกลางค่อนข้างไปทางในระดับล่าง” นี้ ผู้วิจัยนิยามขึ้นเอง โดยประมาณการจากความรู้อันกว้างขวางได้ของประชาชนในสังคมปัจจุบันและข้อมูลที่ได้จากนักเรียนนายร้อยเป็นส่วนประกอบ เช่น รายได้ต่อเดือนของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา และอาชีพของบิดามารดา ฯลฯ

ขอยกตัวอย่างเช่น ในด้านรายได้มีตัวเลขปรากฏดังนี้คือ ระดับรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท มีจำนวนมากที่สุดถึง 45 นาย (33.6%) (คิดจากจำนวนแบบสอบถามที่ตอบกลับมา 134 นายจากจำนวนนักเรียนนายร้อยทั้งหมด 137 นาย) ระดับรายได้ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท มีจำนวน 23 นาย (17.2%) ระดับรายได้ระหว่าง 20,001 - 30,000 บาท มีจำนวน 22 นาย (16.4%) ระดับรายได้ระหว่าง 30,001 - 40,000 บาท มีจำนวน 14 นาย (10.4%) และระดับรายได้ 50,000 บาท และสูงกว่า มีจำนวน 30 นาย (22.4%)²⁵

เมื่อนำระดับรายได้ไปจับคู่กับระดับการศึกษาและอาชีพของบิดามารดา พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสองกลุ่มแรก คือ ต่ำกว่า 10,000 บาท และอยู่ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาทนั้น ระดับการศึกษาของบิดามารดา อยู่ในระดับต่ำกว่าระดับปริญญาตรี (มีตั้งแต่ ประถมศึกษาปีที่ 4 มัธยมต้น-ปลาย ปวช. ปวส. และอนุปริญญา) มีจำนวน 54 นาย (42.9%) (คิดจากแบบสอบถามที่ได้รับคำตอบจำนวน 126 นาย) และในจำนวนนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพ รับจ้าง ทำงานบริษัทและเกษตรกรรวมกันแล้วมีจำนวน 68 นาย (50.7%) จึงน่าจะจัดอยู่ในกลุ่ม “ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ” นอกจากนี้กลุ่มที่มีรายได้สูงบางส่วนอาจถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ” ก็ได้

หากนำองค์ประกอบด้านอื่นๆ มาประกอบพิจารณาด้วย เช่น จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ข้อมูลส่วนนี้คือ รายได้ เมื่อนำไปประกอบกับปัจจัยด้านภูมิฐานะแล้ว เป็นข้อเท็จจริงที่แปรเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากความจริงที่ว่า คนกรุงเทพฯและหรือคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีในระดับสูงหรือร่ำรวย มิได้ต้องการส่งลูกหลานเข้าสู่อชีพทหาร และเป็นความจริงที่ว่านักเรียนนายร้อยปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัดและมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอาจจัดอยู่ในระดับชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำไปทางระดับล่าง ถ้าข้อเท็จจริงเป็นเช่นนี้แล้ว ข้อมูลเหล่านี้จะมีความสำคัญอะไร หรือมีความหมายต่อไปหรือไม่ อย่างไร การจะทำข้อมูลเหล่านี้ให้มีความสำคัญหรือมีความหมายหรือไม่ อย่างไร ขึ้นอยู่กับการตีความหรือการนำไปใช้ในประเด็นไหน ในเบื้องต้นอาจนำไปเปรียบเทียบกับนิสิตนักศึกษาตามมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็อาจจะเห็นแนวโน้มที่แตกต่างกันแบบกลับหัวกลับหางหรือแบบตรงกันข้ามกันเลย เสมือนหนึ่งอยู่คนละโลกหรือคนละฟากฝั่งของแม่น้ำ และแน่นอนว่าความรู้สึกนึกคิดและการมองปัญหาในเรื่องต่างๆ ก็อาจแตกต่างกันไปในหลายกรณีหลายประเด็นด้วยกัน คล้ายๆ ทำนองเดียวกับโลกสันติวิธีของทหารกับพลเรือนอาจไม่ผิดกันมากนัก แต่นั่น

²⁵ เมื่อนำข้อมูลระดับรายได้ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นๆ ที่ศึกษานักเรียนนายร้อยในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน พบว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนนายร้อยชั้นปี 2-4 ในปีการศึกษา 2550 จำนวน 216 นาย ในงานวิจัยของร้อยโท รุณิส ซึ่งระบุข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของผู้ปกครองต่อเดือนไว้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำกว่า 10,000 บาท มีจำนวน 68 นาย (31.8 %) รองลงมาได้แก่ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท มีจำนวน 52 นาย (24.3%) ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 - 30,000 บาท มีจำนวน 32 นาย (15%) ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 30,001 - 40,000 บาท มีจำนวน 29 นาย (13.6%) ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 40,001-50,000 บาท มีจำนวน 9 นาย (4.2%) และระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 50,000 บาท มีจำนวน 24 นาย (11.2%) ดู รุณิส มานูวงศ์ “การรับรู้ต่อการเป็นทหารอาชีพ: กรณีศึกษานักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” 73, 152.

ก็อาจจะไม่สำคัญเท่ากับว่า แล้วนักเรียนนายร้อย ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มคนระดับล่างทางสังคมไทย จะมีความคิด แนวคิดหรือจินตนาการเกี่ยวกับ สันติภาพ/สันติวิธีได้หรือไม่ เพียงใด

ก่อนจะนำเสนอประเด็นนี้ต่อไป ขอย้อนกลับไปงานวิจัยของ ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เรื่อง สันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน: การศึกษาเฉพาะกรณีเด็กยากจนในจังหวัดศรีสะเกษ อีกครั้ง ในตอนท้ายของงานวิจัยนี้ ศ. ดร. ชัยวัฒน์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยอีกครั้งว่า “เป็นเพียงความพยายามที่จะให้ภาพรวมๆ ว่า เด็กที่อยู่ในสภาพยากจน ขาดแคลนจนถึงกับหลายคน ประสบภาวะทุพโภชนาการอยู่ นั้น มีความคิดเห็นในเรื่องที่ผูกโยงไปถึงสันติภาพว่าอย่างไร” พร้อมทั้งให้เหตุผลว่า “เหตุใดจึงต้องให้ความสำคัญกับความคิดของเด็กด้วย?” ด้วยเพราะว่า “เป็นการเริ่มต้นจากความเข้าใจที่ว่าเด็กคิดได้ มีจินตนาการ และแนวโน้มในทางสร้างสรรค์” และได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า “แม้ว่า ในงานวิจัยชิ้นนี้จะไม่สามารถระบุแน่ชัดลงไปได้ว่าแนวคิดเรื่องสันติภาพของเด็กคือสันติภาพชนิดที่หมายถึงการปลอดจากความรุนแรงเชิงโครงสร้าง แต่ก็พอจะชี้ให้เห็นร่องรอยในแนวทางนั้น” และที่สำคัญก็คือ “บทเรียนที่ว่า เด็กๆ ทั้งหลายแม้จะยากจนข้นแค้นและประสบปัญหาด้านอาหารเพียงไร แต่ก็ยังเป็นบุคคลที่คิดได้ (Thinking Person) หากจะมีผู้ให้โอกาสเขาได้คิด และถ่ายทอดภาพแห่งความคิดเหล่านั้นออกมาสู่โลกภายนอก”²⁶

เด็กยากจนตัวเล็กๆ ซึ่งอยู่ชนบทที่ห่างไกล เป็นบุคคลที่คิดได้ และคิดถึงเรื่องสันติภาพชนิดที่หมายถึงการปลอดจากความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ได้ด้วยนั้น ก็เพราะนักวิชาการอย่าง ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นผู้ให้โอกาสพวกเขาได้คิด และถ่ายทอดภาพแห่งความคิดเหล่านั้นออกมาสู่โลกภายนอกนั่นเอง ในกรณีของนักเรียนนายร้อยก็เช่นกัน อาจไม่แตกต่างไปจากเด็กยากจนจากหมู่บ้านเล็กๆ ในจังหวัดศรีสะเกษมากนักในแง่ที่ว่า สภาวะที่เป็นอยู่จริงในท่ามกลางความรุนแรงเชิงโครงสร้างมิได้เป็นเงื่อนไขหรืออุปสรรคในการสกัดกั้นศักยภาพในการคิด จินตนาการและสร้างสรรค์เกี่ยวกับสันติวิธี/สันติภาพ

แม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่า นักเรียนนายร้อยส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัดและเป็นคนที่มาจากครอบครัวระดับค่อนข้างอยู่ในกลุ่มชั้นล่างของสังคม นอกจากนั้นพวกเขายังเป็นนักเรียนทหารและอยู่ในกรอบของกองทัพ ผู้ซึ่งถูกฝึกฝนมากับการใช้กำลังและอาวุธหรือความรุนแรงเป็นชีวิตจิตใจ แต่พวกเขาก็ยังมีโลกสันติวิธีซ่อนอยู่ในจิตใจ/ความรู้สึกนึกคิด ถ้าเราให้โอกาสพวกเขาได้คิด และถ่ายทอดภาพแห่งความคิดเหล่านั้นออกมาสู่โลกภายนอก

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับนักเรียนนายร้อยในที่นี้ทำหน้าที่ไปไกลกว่างานของศ.ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ในแง่ที่ว่า มิได้หยุดอยู่เพียงแค่การทำ “ความเข้าใจ” หรือการให้โอกาสนักเรียนนายร้อยได้คิดเกี่ยวกับสันติวิธี และถ่ายทอดโลกสันติวิธีของพวกเขาออกมาสู่สังคมภายนอกเท่านั้น หากแต่ยังพยายามทำหน้าที่อีกส่วนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าส่วนแรก นั่นก็คือ “การอธิบาย” โลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยหรือทหารรุ่นใหม่อีกด้วย ด้วยการศึกษาค้นหาตัวแปรอิสระต่างๆ ที่มีผลต่อโลกสันติวิธี

²⁶ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน: การศึกษาเฉพาะกรณีเด็กยากจนในจังหวัดศรีสะเกษ, 94-97.

ของพวกเขา พร้อมกันนั้นยังมีข้อเสนอแนะจากเสียงสะท้อนของนักเรียนนายร้อยในด้านการให้การศึกษาสันติวิธีกับทหาร เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาโลกสันติวิธีของพวกเขาต่อไป ภายหลังจากที่ได้ทำหน้าที่ส่วนแรกไปแล้ว คือ การถ่ายทอดโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยออกมาสู่สังคมภายนอก แม้จะสามารถถ่ายทอดออกมาได้เพียงบางส่วนก็ตาม

โลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อย: เพียงบางส่วนที่เปิดเผย

ก่อนที่จะเข้าไปสู่เนื้อหาหลักของโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อย ควรต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า โลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นเพียงเศษเสี้ยวก็เป็นได้ เพราะด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาในการวิจัยและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาที่ใช้ แม้จะเปิดกว้างเพียงใดตามวิธีการของปรากฏการณ์วิทยาและการมีส่วนร่วมของนักเรียนนายร้อยอย่างเต็มที่แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ไม่น้อยที่ไม่สามารถดึงข้อมูลออกจากตัวนักเรียนนายร้อยและหรือนักเรียนนายร้อยไม่สามารถจะถ่ายทอดข้อมูลนั้นออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด จึงทำให้นักเรียนนายร้อย (กล่าวหรือสามารถ) เปิดเผยโลกสันติวิธีของพวกเขาออกมาเพียงบางส่วนเท่านั้น และบางส่วนนี้ก็อาจกล่าวได้ว่า เป็นเพียงเศษส่วนน้อยนิดเท่านั้น แต่บางส่วนเพียงน้อยนิดที่เปิดเผยออกมานั้น ก็มากเพียงพอแล้วที่จะสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้ว่าโลกสันติวิธีของพวกเขาเป็นอย่างไร มีอะไรเป็นฐานคิด และการปรับเปลี่ยนของโลกสันติวิธีนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยใดเป็นหลัก

โดยภาพรวมอาจสรุปความได้ว่า โลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยมีพื้นฐานก่อตัวมาจาก

ประสบการณ์ชีวิตจริงและการฝึกฝนทางทหารเป็นฐานคิดหลัก โดยไม่มีการต่อยอดทางแนวคิดในเชิงวิชาการจากหลักสูตรวิชาใด จึงขาดการพัฒนาให้เชื่อมเข้ากับแนวทางสันติวิธีของสังคมหรือในระดับสากล แต่โลกนี้โดยพื้นฐานแล้วก็ได้มีความแตกต่างไปจากโลกของประชาชนทั่วไปนัก ในแง่ที่ว่า มีลักษณะเปิดและพลวัตก้าวหน้าอีกทางหนึ่งคือ เป็นโลกที่เปิดรับและปรับตัวตามไปกับความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ จึงเป็นโลกแบบกลางๆ หรือแบบสีเทาๆ เพราะมีมุมมองต่อสันติวิธีหลากหลาย มีทั้งบวกและลบปะปนกันไปและไม่ตายตัวหยุดอยู่กับที่ หากแต่สามารถพัฒนาไปตามทิศทางของความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้ไม่ต่างไปจากประชาชนทั่วไป กล่าวเฉพาะให้แคบลงในแนวทางสันติวิธีนั้น แม้ว่าโลกนี้จะค่อนข้างโน้มไปทางนิยมความรุนแรง แต่ภายในโลกนี้ก็ยังมีพื้นที่ว่างสำหรับสันติวิธีเสมอ เพราะยังมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการใช้กำลังและอาวุธ ดังนั้นโลกนี้ก็อาจจะเอียงกลับมาอีกข้างหนึ่งหรือมีการพัฒนาได้ หากมีการให้การศึกษาสันติวิธีเข้าไปอย่างถูกหลักและเหมาะสม

การให้การศึกษาสันติวิธีอย่างถูกหลักนับเป็นตัวแปรสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกของทหาร เนื่องจากการเปิดรับและปฏิบัติการต่อสันติวิธีแสดงผลให้เห็นว่า ไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยฐานะทางครอบครัว บ้านเกิด ศาสนาและเชื้อชาติ แต่กลับมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความรู้ด้านสันติวิธีมากกว่า กล่าวคือ หากให้ความรู้ความเข้าใจในหลักคิดของสันติวิธีในระดับที่เหมาะสม โดยให้นักเรียนนายร้อยมีโอกาสเรียนรู้พื้นฐานทางแนวคิดและทฤษฎี และเข้าร่วมฝึกฝนทักษะวิธีคิดและพัฒนาการมีมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้งอย่างถูกหลักแล้ว นักเรียนนายร้อยจะปรับเปลี่ยนทัศนคติและหันมายอมรับแนวทาง

นี้มากขึ้น โดยที่ฐานคิด ความเป็นทหารอาชีพ ศักดิ์ศรีและเกียรติยศของกองทัพมิได้ถูกทำลายไปแต่ประการใดในกระบวนการปรับรับให้เข้ากับสันติวิธีระดับสากล

ฉะนั้นการให้การศึกษาสันติวิธีอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและปรับให้เหมาะสมแก่นักเรียนนายร้อยจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้ทหารรุ่นใหม่มีหลักคิดและทัศนคติที่ถูกต้อง รวมทั้งยังสามารถนำแนวทางสันติวิธีไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้ก่อนที่พวกเขาจะต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่และเผชิญกับโลกจริง ซึ่งแน่นอนย่อมมีปัญหาความขัดแย้งดำรงอยู่เสมอในระดับของสังคม ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา แรงงาน ยาเสพติด และการแย่งชิงทรัพยากร ฯลฯ เนื่องจากความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์เราทั้งหลาย จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ว่าจะอยู่กับสิ่งนี้อย่างไรให้มีความสงบสุขและมั่นคง เพราะยังไม่ว่าเราจะไม่สามารถขจัดทำลายล้างปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปด้วยการใช้ความรุนแรงหรือกำลังอาวุธร้ายแรงใดๆ ได้

โลกสันติวิธีของทหารรุ่นใหม่:

ข้อสรุปเบื้องต้น

ข้อสรุปเบื้องต้นของการวิจัยเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับฐานคิดจากโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยข้างต้น คือโลกสันติวิธีของนักเรียนนายร้อยก่อตัวขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิตจริงและไม่มีการต่อยอดในเชิงวิชาการ คือไม่เคยผ่านการเรียนรู้ฝึกฝนทักษะวิธีคิดอย่างเป็นระบบจากหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาใดโดยตรง ส่วนปฏิบัติการต่อสันติวิธีของนักเรียนนายร้อย ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติไปในทางบวกหรือลบนั้น ก็ไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนนายร้อยโดยตรง แต่กลับพบว่า

ปฏิบัติการดังกล่าวนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการให้การศึกษา กล่าวคือ หากนักเรียนนายร้อยมีความรู้ความเข้าใจในเชิงวิชาการดีขึ้นแล้วนักเรียนนายร้อยก็จะมีแนวโน้มไปในทิศทางตอบรับกับแนวทางสันติวิธีมากขึ้น ซึ่งเป็นนัยที่ดีว่าถ้าให้การศึกษาในด้านสันติวิธีที่ถูกต้องและหรือในระดับที่เหมาะสม โดยเปิดให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ฝึกฝนทักษะวิธีคิดและมุมมองในปัญหาความขัดแย้งแล้ว ก็จะช่วยให้มีหลักคิดและสามารถนำแนวทางสันติวิธีไปพัฒนาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้

ผลการวิจัยนี้พบข้อมูลที่น่าสนใจ คือพบปัจจัยที่เด่นชัดในกระบวนการให้การศึกษาแนวทางสันติวิธีแก่นักเรียนนายร้อย ได้แก่ บทบาทและอิทธิพลของระดับความรู้ความเข้าใจต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวโน้มการยอมรับซึ่งอาจเป็นความรู้เดิมอยู่แล้ว แต่ก็ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่เช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่องทหารกับสันติวิธีและมีข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติเป็นข้อเสนอหลัก นั่นก็คือการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวทางสันติวิธีแก่ทหาร (รวมทั้งพลเรือนหรือเยาวชนทั่วไป) เป็นสิ่งที่พึงกระทำและควรพึงกระทำอย่างจริงจังเป็นระบบ ทั้งในหลักสูตรการเรียนการสอนตามปกติ การฝึกฝนภาคปฏิบัติ เช่น การอภิปรายถกเถียงในหลากหลายประเด็นของการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ทั้งภายในสังคมและกับต่างประเทศ และการรับฟังบรรยายพิเศษจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การมีมุมมองต่อปัญหาความขัดแย้งในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและการฝึกฝนภาคปฏิบัติ ทั้งการเรียนการสอนในชั้นเรียนและการเปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในปัญหาความขัดแย้งจากกรณีต่างๆ นั้น น่าจะมี

ส่วนสำคัญช่วยส่งเสริมให้นักเรียนนายร้อย ซึ่งจะเป็นนายทหารหลักของกองทัพต่อไป มีความรู้ความเข้าใจในแนวทางสันติวิธีอย่างดีและถูกต้องทั้งในด้านหลักการพื้นฐานทางแนวคิดและทฤษฎีและการนำไปพัฒนาประยุกต์ในเชิงปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เฉพาะแค่เพียงระดับยุทธวิธีเท่านั้น แต่ควรพัฒนาหรือต้องก้าวไปไกลในเชิงยุทธศาสตร์เป็นเป้าหมายสำคัญ

บทส่งท้าย: ความเป็นไปได้และข้อคิด

ความเป็นไปได้ในการสอนสันติวิธีให้แก่ทหารหรือนักเรียนนายร้อยนั้น ในระบบการศึกษาของตะวันตกหลายประเทศได้ก้าวข้ามผ่านข้อถกเถียงและลงมือปฏิบัติมานานพอสมควรแล้ว แต่ในประเทศไทยยังอยู่ในระดับของข้อเรียกร้องหรือข้อเสนอจากองค์การหรือนักสันติวิธีทั้งหลายสาเหตุหลักอาจเป็นเพราะการสอนสันติวิธีให้แก่เรียนนายร้อยเป็นเรื่องทำทนายทั้งในเชิงหลักการและการปฏิบัติ เพราะสิ่งสำคัญคือ ทำอย่างไรจึงจะช่วยทำให้ทหารเข้าใจเข้าถึงและตอบรับนำแนวทางสันติวิธีไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้ โดยที่ฐานคิด ความเป็นทหารอาชีพ ศักดิ์ศรีและเกียรติยศของกองทัพมิได้ถูกทำลายไปในกระบวนการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ทั้งนี้เพราะโดยพื้นฐานแล้วนักเรียนนายร้อยหรือทหารได้รับการฝึกฝนมาในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับสันติวิธีดังเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า รูปแบบและเนื้อหาของการเรียนการสอนทหารนั้น เน้นในเรื่องการปฏิบัติตามคำสั่ง และมุ่งการฝึกอบรมและใช้อาวุธและกำลังในการปฏิบัติการเป็นหลัก ฉะนั้นการสอนสันติวิธีโดยตรงชนิดให้ละทิ้งกระบวนการใช้ความรุนแรงให้แก่ทหารก็อาจเป็นเรื่องยากหรือแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย

อย่างไรก็ตาม เราสามารถสอนสันติวิธีให้แก่ทหารในรูปแบบใหม่ได้ คือ การสอนสิ่งที่อยู่รอบๆ แกนกลางของสันติวิธี หรือการปลูกฝังลักษณะพื้นฐานของการก้าวไปสู่การยอมรับและหรือปฏิบัติในเชิงสันติวิธีได้ เช่น การมองโลกในแง่กว้างเชิงบวกหรือสร้างสรรค์ ยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของกลุ่มชน วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รู้จักการให้อภัย มีความเมตตา กรุณา ลดอคติและเข้าใจเข้าถึงผู้อื่นจากมุมมองที่สร้างสรรค์ หรือในอีกทางหนึ่งก็คือ การเน้นถึงความเสียหายของการใช้ความรุนแรง และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ไม่มีที่สิ้นสุดหากยังคงใช้กำลัง/ความรุนแรงต่อไป

การสอนหรือการปลูกฝังวิธีคิด มุมมองและความรู้ต่างๆ ข้างต้นนี้ มิได้เข้าไปทำลายศักดิ์ศรีและเกียรติยศของทหารและหรือกองทัพแต่ประการใด เนื่องจากมิใช่การให้การศึกษาสันติวิธีแบบสำเร็จรูปหรือแบบเต็มตัว คือ มิได้เรียกร้องให้ทหารต้องละทิ้งกระบวนการใช้ความรุนแรงและหรือละทิ้งการใช้กำลังและอาวุธอย่างสิ้นเชิง หากแต่เป็นการสอดแทรกชิ้นส่วนสำคัญเล็กๆ แต่ละชิ้นของแนวทางสันติวิธีเข้าไปในโลกของทหาร เพื่อเป็นการเสริมฐานคิดเดิมของทหารให้มีความอดกลั้นหนักแน่นยิ่งขึ้นในแง่ที่ว่า มีหลักคิดหรือเครื่องยึดเหนี่ยวอย่างแรงกล้า ถ้าหากว่าจะหันไปใช้กำลัง/อาวุธหรือความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ด้วยเหตุนี้การสอนสิ่งที่อยู่รอบๆ แนวทางสันติวิธีนั้น จึงอาจมีความสำคัญและได้ผลกว่าก็ได้ โดยเฉพาะหากเป็นการให้การศึกษาแก่นัทหารและการสอนสิ่งที่อยู่รอบๆ นี้ก็สามารถกระทำได้โดยผ่านแทบทุกวิชาที่มีการเรียนการสอนใน

ระบบของโรงเรียนทหาร แต่วิชาประวัติศาสตร์ อาจมีความเป็นไปได้มากกว่า เพราะมีเนื้อหา และตัวอย่างมากมายหลากหลาย ทั้งในระดับกว้าง และลึก และที่สำคัญคือล้วนเป็นตัวอย่างจากชีวิต และประสบการณ์จริงของมนุษยชาติ แม้ปัญหา ความขัดแย้งในปัจจุบันจะสลับซับซ้อนมากกว่า เพียงใดก็ตาม แต่ก็มีมนุษย์เป็นแกนกลางของเรื่อง ทั้งนั้น

กล่าวอีกทางหนึ่งคือ วิชาประวัติศาสตร์ สามารถให้ได้ทั้งเนื้อหาพื้นฐานทางแนวคิดและ ทฤษฎีทางสันติวิธี ในขณะที่เดียวกันประวัติศาสตร์ ก็เปิดช่องทางการฝึกฝนทักษะการคิดและการมี มุมมองใหม่ๆ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาความ ขัดแย้ง โดยสามารถกระทำผ่านการฝึกฝน การ อภิปรายถกเถียง คิดโต้แย้ง และเปิดรับความรู้ หรือหลักคิดที่ถูกต้อง เช่น ในระหว่างการ อภิปรายถกเถียงในกรณีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากตัวอย่างทั้งภายในและกับต่างประเทศที่ เกิดขึ้นในอดีตและยังคงสานต่อมาถึงปัจจุบันและ ในอนาคตอันใกล้ แต่สิ่งสำคัญทั้งหมด ก็คือ การ จะให้การศึกษาในเชิงการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ที่สุด ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจเข้าถึงผู้

เรียนเป็นลำดับแรกก่อน ในฐานะต่างก็เป็นหุ้น ส่วนของการเรียนรู้และการใช้ประโยชน์ร่วมกัน จากสันติวิธี

การให้การศึกษาเรื่องอื่นๆ ก็เช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องที่เคยอ้างเป็นนามธรรมและไม่สามารถ รวบรวมทำความเข้าใจผ่านแบบเรียนตายตัวหรือนโยบายแบบสำเร็จรูป เช่น ประชาธิปไตย สิทธิ มนุษยชน สิทธิสตรีและเด็ก และการปลูกฝัง อุดมการณ์รักชาติ ในเรื่องหลังสุดนี้อาจเป็น ตัวอย่างที่ดี เพราะก่อนจะให้การศึกษาหรือปลูก ฝังอุดมการณ์นี้ ต้องทำความเข้าใจเข้าถึงให้ ชัดเจนว่า ผู้เรียนมีความรู้สึกรักชาติแบบไหนหรือ ชาติแบบไหนที่พวกเขารักและต้องการ เพราะ โลกอุดมการณ์นี้ย่อมถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาล เวลาและความสลับซับซ้อนของสังคม อุดมการณ์รัก ชาติจึงไม่เคยหยุดนิ่งทั้งในโลกเป็นจริงและโลก จินตนาการ ฉะนั้นหากยังคงใช้วิธีคิดเก่าๆ และ ยุทธศาสตร์แบบเก่าๆ นอกจากจะตามโลก อุดมการณ์แบบใหม่และผู้เรียนไม่ทันแล้ว ยัง เท่ากับว่าอาจมิได้ประโยชน์ร่วมจากการใช้ อุดมการณ์นั้นเลย เพราะมิได้อยู่ในฐานะเป็นหุ้น ส่วนหรือเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน